

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ
Studijní obor Geografie - Informatika
(kombinace)

DOMOV V GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ HOME AT GEOGRAPHICAL EDUCATION

Diplomová práce: 10-FP-KGE-20

Autor:
Zdeněk KRATOCHVÍL

Podpis:

Adresa:
Věž, Skála 47
580 01, Havlíčkův Brod

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	Příloh
100	0	26	13	24	3

V Liberci dne: 21. 4. 2010

Originální zadání DP

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Jméno: Zdeněk KRATOCHVÍL

Datum: 20. 4. 2010

Podpis:

Poděkování

Za odborné vedení, podnětné komentáře, trpělivost a značnou pomoc touto cestou děkuji vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Jaroslavu Vávrovi, Ph.D. V neposlední řadě děkuji rodině a přátelům za morální a psychickou podporu během celého mého studia.

DOMOV V GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

KRATOCHVÍL Zdeněk

DP-2010

Vedoucí DP: Mgr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Resumé

Diplomová práce se zabývá problematikou vnímání místa a domova z pohledu současné geografie. Nastiňuje možnost, jak toto téma využít ve výuce na základních školách. Pojmy jako prostor (space), místo (place) a domov (home) jsou v běžné řeči často používaná slova. Jejich význam je ale pro každého jiný. Pro vypracování diplomové práce bylo čerpáno ze zahraniční i domácí odborné literatury. Pro vnímání místa byly vytvořeny dotazníky a z výsledků dotazníkového šetření jsou vyhotoveny tabulky a mapky zvykových polí (habit field).

Klíčová slova: prostor, místo, domov

Summary

This diploma thesis deals with problems of sense of place and home from the current view of today geography. Outlines possibility, how this subject can be used in education on primary schools. Notions as space, place and home are in ordinary gossip often used words. Their meaning is different for everyone. For the elaboration of this thesis was used professional domestic and foreign literatures. For sense of place was made the questionnaires and from the results of these findings are made tables and maps of habit fields.

Main words: space, place, home

Resumé

Le travail de diplôme traite de la perception de la place et le habitat en termes de géographie simultanée. Présents les possibilités d'utiliser ce thème dans l'enseignement dans les écoles élémentaires. Des concepts tels que l'espace (space), le lieu (place) et la maison (home) sont normalement mots fréquemment utilisés. Leur signification est, mais pour tout le monde, différent. Pour le développement de cette thèse a été utilisée d'une littérature étrangère et intérieure. Pour la perception de l'espace ont été développés questionnaires et les résultats de l'enquête sont effectués dans les tableaux et les cartes des champs d'usage (habit field).

Le mots-clés: l'espace, le lieu, le habitat

SEZNAM ZKRATEK

ASAP s.r.o. Věž	Asanační podnik Věž
ČR	Česká republika
DP	Diplomová práce
GPS	Global Positioning Systém
KGE	Katedra geografie
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
TUL	Technická univerzita v Liberci
USA	Spojené státy americké
ZŠ	Základní škola/y

Obsah:

Obsah	8
Úvod	9
1. Terminologie	10
1.1 Humánní geografie	10
1.2 Prostor	11
1.3 Místo	12
1.4 Krajina	13
1.5 Region	13
2. Rešerše	15
2.1 Tematická část rešerše	15
2.2 Didaktická část rešerše	25
3. Místo a Domov	29
3.1 Od prostoru k místu	29
3.2 Vnímání místa	33
3.2.1 Jak chápe místo Relph	34
3.2.2 Jak vnímá místo Tuan	37
3.2.2.1 Veřejné symboly (public symbols)	38
3.2.2.2 Místa zvýšené péče (fields of care)	42
3.3 Místo jako domov	46
4. Místa kterými procházím	57
4.1 Obec Skála – „můj domov“	57
4.1.1 Vymezení území	57
4.1.2 Socioekonomická stránka	57
4.1.3 Charakteristika obce Skála jako místa a domova	60
4.2 Zvykové pole (habit field)	69
5. Dotazníkové šetření	72
5.1 Vlastní dotazníkové šetření	73
6. Využití vnímání místa ve výuce	88
6.1 Projekt: Zvykové pole – místa kterými procházím	89
7. Závěr	90
8. Použitá literatura	92
9. Seznam příloh	94
Příloha č. 1: Dotazník pro vnímání místa Humpolec	95
Příloha č. 2: Dotazník pro vnímání místa Skála	97
Příloha č. 3: Dotazník pro vnímání místa Věž	99

Úvod

*„Manželství, rodina a domov má být zázemím člověka.
Domov je totiž víc než nádražní peron, kam se přichází,
kudy se prochází, odkud se nepřetržitě odchází. Není ani
nocležna, ani příležitostná stravovna.“*

Jan Procházka

Téma diplomové práce „Domov v geografickém vzdělávání“ bylo vybráno po konzultaci s vedoucím DP panem Mgr. Jaroslavem Vávrou, Ph.D.

Téma, zabývající se problematikou vnímání místa, nebylo na katedře geografie TU v Liberci dosud zpracováno. I z tohoto důvodu jsem si téma zvolil pro vypracování DP.

Pro studii vnímání místa jsem po konzultaci s vedoucím DP zvolil místo, kde žiji (obec Skála) a pro porovnání další dvě místa z blízkého okolí (město Humpolec a obec Věž).

Cílem diplomové práce je přiblížit problematiku vnímání místa a domova z pohledu humánní geografie. Hluběji tuto problematiku prostudovat a vyhodnotit jednotlivé přístupy světových geografů, kteří se tímto tématem již zabývali. Rešeršní částí DP je věnovaný poměrně široký prostor, z důvodu pochopení problematiky. Následně jsem zvolil několik přístupů a pokusil se je přiblížit hlouběji v dalších kapitolách. U každého zmiňovaného přístupu k porozumění místa jsou uváděny příklady v lokálních i globálních měřítkách.

Pro vyhotovení diplomové práce byly vytvořeny dotazníky se 13 otázkami, které byly předloženy respondentům ve všech třech zmiňovaných místech. Odpovědi dotazovaných byly vyhodnoceny a následně prezentovány v diplomové práci ve formě tabulek a map tzv. zvykového pole.

Pro vypracování DP byly jako primární pramenné zdroje použity převážně cizojazyčné studie o místě a domově. Z nemalé části jsem využil i překlady a prezentované práce od pana Mgr. Jaroslava Vávry, Ph.D. Dále jsem čerpal data z Českého statistického úřadu, obecní kroniky a internetových zdrojů.

V poslední kapitole DP je uvedena i možnost využití vnímání místa při výuce na ZŠ.

1. Terminologie

1.1 Humánní geografie

Jako jeden z prvních českých geografů, který s tímto termínem pracoval byl J. Král. Inspiroval se v německé antropogeografii a ve svém díle Zeměpis člověka, používal jeho anglický ekvivalent Human Geography a sám jeho význam prezentoval jako „rozšíření člověka na zemi a vzájemných vztahů člověka k přírodě“ (Král, 1941, s. 5). S další zajímavou definicí přišel Hamlyn ve svém Dictionary of Geography (1989, s. 110), kde tento obor označoval jako hlavní sekci geografie, která „zahrnuje studium člověka, práce, životních stylů a osídlení. Také se zabývá tím, jak člověk ovlivňuje a mění životní prostředí a zároveň, jak je tímto prostředím ovlivněn a ovlivňován.“ S asi nejzajímavější charakteristikou této vědní disciplíny přišel Johnson (2001, s. 353) a popsal ji zhruba takto: „ta část geografie, která se zabývá prostorovou diferenciací a organizací lidské aktivity a jejím vzájemným vztahem či vztahy s přírodním (fyzickým) prostředím.“ Podle Gregoryho (2000) a Goodwina (2005), které uvádí ve svém díle Cloke (2005) a později je cituje Vávra (2007, s. 2), je humánní geografie jakýmsi humanistickým přístupem s aktivní rolí jedince/skupiny. Zaměřuje se na aktivity lidí: uvědomování sebe sama (identity), tvoření/kreativita, vytváření významů, zkušenosti a emoce. V centru zájmu jsou subjektivní významy, emoce a myšlenky ve vztahu k místu, prostoru, krajině, regionu a přírodě.

Stručně řečeno se jedná o studium lidí v prostoru. Je to však více než pouhé analyzování a uvědomění si, kde se lidé nachází, v jaké lokalitě žijí a co na daných místech dělají. Samotná humánní geografie se zabývá interakcemi a sociálními návyky lidí v rámci prostoru. V podstatě se hovoří o kritickém zkoumání toho, jak se lidé organizují a ztotožňují sebe sami v prostorech, které přetváří v místa.

S velice zajímavým názorem v rámci humánní geografie se můžeme setkat v Humanistické geografii. Ta zdůrazňuje centrální a aktivní roli lidského činitele, který se vyznačuje lidským uvědoměním a lidskou kreativitou. Tento proud geografie prosazoval americký geograf čínského původu Yi - Fu Tuan, který se snažil o širší pohled na to, co jednotlivec je a co umí či je schopen udělat.

1.2 Prostor

Pokud se budeme bavit o prostoru, každého z nás jistě napadne mnoho různých definic a široká škála myšlenek. Jak uvádí Cresswell (2004, s. 8), prostor je mnohem více abstraktní pojem než místo. Například když mluvíme o prostoru, máme na mysli vnější prostor nebo prostory v geometrii (Cresswell 2004). Yi-Fu Tuan (1977), na kterého se odkazuje Cresswell (2004, s. 8), přirovnával prostor k pohybu a místa k zastávkám během cesty. Prostorovost byla, je a bude v geografii vždy stěžejním tématem. Geograf Edward Soja rozvinul dílo francouzského teoretika Henryho LeFebvreh. Koncepce prostorovosti (spatiality), kterou ve svém díle uvádí také Cresswell (2004, s. 38), zahrnuje tři úrovně prostoru. Soja zaujal kritický postoj k binárnímu vidění prostorovosti, který zahrnoval protiklady jako objektivita proti subjektivitě, materiální proti duševní složce, skutečnost proti představivosti a prostor v opozici k místu.

Prvním prostorem podle Soji je reálný prostor. Fyzický a empiricky měřitelný. Této představě lze porozumět tak, že vše co existuje, má přesné prostorové umístění v rámci geografických souřadnic. Každý bod na povrchu Země je identifikován svou zeměpisnou šířkou, délkou a nadmořskou výškou (záleží na projekci). Druhý prostor je koncipovaný jako subjektivní (imaginární). Tento prostor tedy shoduje s humanistickou kritikou pozitivistické koncepce prostoru. Třetí je prostor žitý, neboli reálný a subjektivní. Tento žitý prostor přerušuje rozdíl mezi vnímaným prostorem a prostorovou praxí. (Cresswell, 2004)

Pokud se budeme bavit o relativním prostoru, pak se nám naskýtá koncept, který definuje prostor nikoliv na základě objektů a jevů umístěných do souřadnicové sítě, ale na základě vztahů mezi objekty, jevy a událostmi. Prostor je kontextem, který ovlivňuje události a sám je těmito událostmi pozměňován. Koncept relativního prostoru nepracuje s reálným fyzickým prostorem, ale s prostorem matematickým, ekonomickým, institucionálním, symbolickým, apod.

Opakem relativního prostoru je prostor absolutní. Koncept absolutního prostoru pracuje s Euklidovskou geometrií, Newtonovou fyzikou a Kantovou filosofií. Je pouhou platformou (prázdným kontejnerem), ve které se události odehrávají a procesy odvíjejí. Je netečný (inertní). Absolutní prostor je chápán

jako něco, co existovalo, existuje a existovat bude. Prostor zde figuruje jako pozadí pro popsání jedinečných jevů. [1]

S pojmem prostor lze spojit i Kantovu koncepci geografie a prostoru. Zatímco logická klasifikace zařazuje jednotlivé věci, jevy a události do tříd na základě jisté podobnosti bez ohledu na místo ve kterém se nacházejí, pak fyzická klasifikace Kantova prostoru shromažďuje věci a události podle jejich propojení s určitým časovým okamžikem či v souvislosti s prostorem nebo konkrétním místem. [1]

Podle Kanta si tedy historikové organizují materiál chronologicky (za sebou na časové ose) a jejich základní otázka zní: KDY A PROČ? Naproti tomu geografové organizují materiál prostorově, jakoby ho skládali vedle sebe, a ptají se: KDE A PROČ?

1.3 Místo

Ačkoliv se slovo místo používá v každodenní mluvě, nikdo zcela naprosto není schopen vyslovit přesnou definici tohoto slova. Humánní geografie je studií „míst“. Je to věda zabývající se mnoha různými věcmi, ale na intuitivní úrovni se jedná o disciplínu, kde „místo“ hraje jeden z hlavních objektů jejího studia (Cresswell 2004, s. 1). Pojem místo je velice úzce spjat s pojmem prostor. Podle Castreeho (2003, s. 167) existuje až 20 různých definic tohoto slova. Shoduje se tedy, že definovat místo není až tak jednoduché, jak se zdá. Právě podle tohoto autora byl prvním, kdo použil slova „místo“ Hartshorne. Ve svých dílech ho však používal pouze ve významu umístění. Hartshorne chápal svět jako jistou „mozaiku míst“. Svět byl tedy tvořen jednotlivými osamocenými místy (body) na zemském povrchu. Tato zmiňovaná místa (body) měla jak fyzickogeografickou složku, tak i humánní složku. To v podstatě odpovídá prvnímu stupni Agnewova chápání místa jakožto polohy (location). Podle Agnewa (1987, in Vávra 2007, s. 6) lze místo chápat třemi způsoby: poloha (location), místní (locale) – ve smyslu uspořádání pro každodenní činnosti a sociální interakce - a do třetice význam míst (sense of place). To nám mnohem více specifikuje tento pojem vůči prostoru. Pokud vezmeme ke komparaci dvojici prostor a místo, můžeme říci, že prostor je celek, který je vytvářen místy. Zatímco prostor je nekonkrétní, neohraničený, pak místo

bude specifičtější, ohraničené, zasazené do prostoru a zcela jistě bude naplněno jistou každodenní zkušeností člověka nebo skupiny lidí.

1.4 Krajina

Na internetovém portálu Wikipedia se můžeme setkat s definicí, že se jedná o geografický pojem, který vědeckým způsobem popisuje vybranou část zemského povrchu s typickou kombinací přírodních a kulturních prvků a charakteristickou scénérií. K základním složkám krajiny patří reliéf, půda, vodstvo, klima, vegetační pokryv, zvířena a člověk [2].

Uvádí se, že poprvé byl tento pojem zaznamenán v roce 1598 a má velmi specifickou minulost, která ji datuje zpět do doby vzniku obchodního kapitalismu v renesančních Benátkách a Flandrech. Jedná se o dobu, kdy Holanďané drželi dominantní postavení v umění krajinomalby. (Cresswell, 2004)

Krajina je představovaná částmi zemského povrchu, která je pozorována z jednoho bodu (Cosgrove, 1984; Jackson, 1997). Krajina je tedy chápána jako silně intenzivně vizuální myšlenka. V mnoha definicích slova krajina je pozorovatel situován vně krajinu. A právě tento detail, je rozhodující pro rozlišování krajiny a místa. Pokud hovoříme o místech, pak se jedná o věci, které jsou naopak uvnitř. Jak například uvádí Cresswell (2004) v pasáži o krajině – „*My nežijeme v krajině, my se na ni díváme*“ (s. 11).

Koncept krajiny, jak ji rozdělujeme dnes, přiblížil ve 20. letech 20. století americký geograf C. O. Sauer, který přijal rozdělení od Schlütera. S důrazem na objektovou stránku krajiny se můžeme setkávat se dvěma typy krajin. Přírodní krajina a kulturní krajina jsou dva odlišné pojmy. Za předpokladu, že člověk je jakýsi činitel, je přírodní krajina v humánní geografii vnímána jako médium a kulturní krajina je pak jejím výsledkem po působení činitele.

1.5 Region

Podstatným rozdílem mezi místem a regionem je fakt, že pokud hovoříme o regionu získává na síle institucionální, kulturní, sociální a historická zkušenost dané oblasti, zatímco místo je tvořeno spíše zkušenostmi a vnímáním jedince či

skupiny. V podstatě by se dalo říci, že regiony jsou tvořeny podobnými místy. Regiony jsou území, která zahrnují místa s podobnými/shodnými znaky (Knox a Marstonová, 2004). Pokud tedy regiony zahrnují více míst s podobnými znaky, pak jsou nadřazenější celistvou jednotkou a vyplňují prostor. V geografii se učíme více o regionech než o místech samotných. Říkáme, že např. v kraji Vysočina je podstatný dřevařský průmysl a pěstování brambor. Zcela jistě by se tato charakteristika dala vyvrátit u mnoha míst, které ani jednu z těchto dvou definic regionu nesplňují. Problémem těchto míst je, že se nachází (jsou umístěna) právě v daném “bramborářském” regionu.

Lze říci, že místo v prostoru zaniká smrtí jedince, zatímco region má dlouhodobější charakter. Sám o sobě je region protkán historickými procesy uvnitř společnosti a obsahuje i jistou strukturu společnosti. Toho si můžete povšimnout i na dnešních mapách. Česká republika je rozdělena na 13 krajů. Pokud by jste se zaměřili na jednotlivé kraje, zjistili by jste, že se každý kraj vyznačuje něčím zvláštním. Pokud tuto regionalizaci prohloubíme dostáváme se na rozparcelování kraje na okresy a poté na samotné obce. Dnes jsou v rámci ministerstva místního rozvoje vytvářeny mikroregiony. Často se stává, že do mikroregionu zasahují obce z jiného okresu, nebo dokonce i z jiného kraje. Obyvatelé obce, která náleží do mikroregionu a je z jiného kraje, si zachovávají svou původní identitu. V jejich podvědomí je jakási myšlenka, že jsou ve spolku s obcí, která je za hranicemi jejich kraje, ale při návštěvě úřadů, musí navštívit svůj pověřený okresní úřad.

Odjakživa se lidé i geografové snaží kreslit hranice kolem různých území. Snaží se rozparcelovat prostor na více specifitější jednotky, které pak na mapách mohou mít tvary geometrických i jiných obrazců. Snaží se ohraničit území, ve kterých se nacházejí podobné rysy, činnosti a mezi kterými by měla existovat určitá interakce. Tomuto procesu se pak říká regionalizace.

2. Rešerše

Pro vypracování této diplomové práce jsem čerpal jak z domácích, tak především i ze zahraničních zdrojů. Jelikož se ve své práci zabývám především pojmy “místo” a “domov”, tak jsem rešerši pojal jako vyhodnocení či krátké shrnutí, čím se autoři v daných kapitolách jednotlivých knih zabývají. Ve druhé části rešerše jsem zvolil za cíl prostudování RVP ZV s cílem nalézt zmínky o domově a místě ve výuce na základních školách a to především ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda - zeměpis.

2.1 Tematická část rešerše

CRESSWELL, T.: *Place: a short introduction*. Maldem, Blackwell publishing 2004, s. 153. ISBN 1-4051-0671-9.

Kniha je autorem pojata jako krátký úvod do problematiky místa. Je určena k představení klíčových geografických myšlenek a názorů studentům a dalším zájemcům o danou problematiku. Autor se zde snaží vysvětlit a probádat centrální geografické a prostorové pojmy. Tento stručný úvod, jak je tato kniha nazývána, zprostředkovává určitou cestu pro pochopení pojmů pomocí odlišných perspektiv a klíčových diskusí s cílem, aby si čtenáři vyvinuli, nebo aby dokázali přemýšlet novým a kritickým způsobem o konceptech, které jsou klíčové pro geografické studium. Historie místa sice sahá daleko za hranice humánní geografie, ale v této knize se autor přidržuje právě tohoto odvětví.

V první kapitole se autor zabývá myšlenkou definování pojmu místa. Vyzdvihuje zde myšlenku, že humánní geografie je studiem míst. Zabývá se samozřejmě mnoha jinými záležitostmi, ale na intuitivní úrovni se jedná o vědní disciplínu, kde je pojem “místo” hlavním objektem studia (Cresswell, 2004). Zabývá se tedy tímto pojmem a tvrdí, že „*místo je slovo, které promlouvá samo za sebe*“ (Cresswell, 2004, s. 1). Zmiňuje se zde také o významu tohoto slova v každodenní mluvě. Vyvozuje zde také propojení mezi pojmy “prostor” a “místo”. Dalo by se říci, že prostor je neurčitý, zatímco místo je již vymezeno. V jiném slova smyslu zde popisuje přetvoření prostoru na místo. Dochází k myšlence, že prostor

je mnohem více abstraktní pojem než místo. Cresswell (2004) zmiňuje Tuana, který tvrdí, že „*co začíná jako nerozlišitelný, nediferencovaný prostor se stává později definovaným místem. Zatímco v místě můžeme hledat bezpečí a stabilitu, v prostoru nás čeká otevřenost, svoboda a hrozba*“ (s. 8). Uvádí zde několik příkladů pro pochopení rozdílu mezi místem a prostorem, o kterých se zmíním v následujících kapitolách. V další části této kapitoly se autor zaměřuje na pochopení vztahu mezi „místem“ a „krajinou“. Zřejmě hlavním rozdílem je zde fakt, že ve většině definic slova krajina, se pozorovatel nachází vně. Zatímco když mluvíme o místě, pak se většinou jedná o věci a dění v něm. Dalším využitím pojmu místo je, jak autor nazývá ve své publikaci: Místo, jako způsob porozumění. Tvrdí zde, že místo není jen věc na světě, ale je to způsob jakým lze chápat svět. Cresswell (2004) lépe zdůrazňuje, „*je to cesta k porozumění světa*“ (s. 11). Zmiňuje se zde, že pojem místo není jednoznačně vysvětlitelný a mohl by být předmětem debaty v následujících desetiletích. Nejenom v humánní geografii, ale například i ve filosofii, geologii a architektuře.

Účelem druhé kapitoly je nastínit některé přístupy k porozumění místu od různých světových geografů v průběhu dějin. Je zde i zmínka o tom, že pojem „místo“ byl často terčem četných diskuzí a byl využíván v mnoha jiných oborech a oblastech života. Architekti a urbanisté se snaží vyvolat význam místa stavbou budov tak, aby například zapadaly do krajiny. Ekologové a přírodní aktivisté mluví o ekologických místech, kterým říkají bioregiony, umělci a spisovatelé se snaží rekonstruovat místa ve svých dílech tak, aby čtenáře vtáhli do svého imaginárního světa. Kapitola je v podstatě uspořádána chronologicky. V úvodu se autor zaměřuje na regionální geografii, kde připomíná autory jako Sauer, Hartshorne a Pred. Později přechází k nám již bližší humánní geografii, kde postupně odkrývá pojem místa. Zde se zaměřuje již na Relpha, Lukermana a především na Tuana, od kterého Cresswell čerpá většinu myšlenek. Zdůrazňuje zde mimo jiné, že bez prostorové vědy by místo bylo jednoduše lokalitou bez významu. Uvádí zde Relphovu myšlenku, že „*prostor je amorfní a nedotknutelný a zcela jistě není entitou, která by mohla být popsána a analyzována*“ (s. 21). Nachází se řada konkurenčních definic a přístupů k místu, které existují současně. Výchozím bodem je však podle autora regionální geografie. Dále se autor zaměřuje na historický vývoj místa jako konceptu v geografii přibližně od roku 1950. Ukazuje, jak se tento pojem stal ústředním v geografii Severní Ameriky koncem

sedmdesátých let minulého století především díky úsilí humanistických geografů Edwarda Relpha (1976) a Yi – Fu Tuana (1974) a vrací se ke kořenům filozofie v propojení s Heideggerem. Autor zde odkrývá i část, která se zabývá tzv. objevováním místa. Zmiňuje zde, že doposud se geografové přílišně nezabývali myšlenkami jak jednoznačně definovat místo a oddělit ho od pojmů region a oblast. Kapitola také zahrnuje kulturní geografii a propojení místa s politikou a argumenty, přes které se také lze dostat k definici místa. Poprvé v knize se v této kapitole autor zmiňuje o místě jako o domově (Place as home). Pro mnohé je to asi nejznámější příklad místa. Jeho význam pro lidi je obrovský. Autor zde zmiňuje Yi - Fu Tuana (1991, Cresswell 2004), pro kterého je geografie studiem Země jako domova lidí (Cresswell, 2004). Jsou zde uvedeni i další významní geografové a je zde i zmínka o zpochybnění místa jako domova z pohledu feministických geografů. V této kapitole autor řeší i otázku, kde vlastně místo končí (End of place)? Autor zde uvádí příklady, že v dnešní konzumní společnosti se čím dál více klade důraz na homogenizaci světa. Pokud by se místa stávala více podobná, pak by svět byl jedním místem a nebylo by s čím porovnávat. Místa jako restaurace, rychlá občerstvení (fastfood), nákupní střediska, letiště, obchody a hotely jsou místa, která více či méně navštěvujeme. O lokalitě, ve které jsou umístěny, nám nic nevypovídají. Smysl propojení s místem je velice snížen až odtržen. Cresswell zmiňuje, že téma eroze místa, je centrálním pojmem v díle Edwarda Relpha: Place and Placelessness. Cresswell zde uvádí Relphovu myšlenku, že silnice, železnice a letiště v dané oblasti násilně vložené do krajiny, jsou nejen znaky bezmístí, ale tím, že umožňují pohyb lidí se všemi jejich zvyky a způsoby, podporují rozšiřování bezmístí i mimo jejich aktuální pole působnosti. Ve zbytku kapitoly se autor zabývá poměrně rozvíjející se myšlenou “bezmístí (placelessness)” a to prostřednictvím účinku tzv. časoprostorové komprese.

Ve třetí kapitole se Cresswell zabývá kritickým zhodnocením díla “Globální význam místa” (Massey, 1997). Hovoří se zde o nové konceptualizaci místa jako o otevřeném a hybridním produktu propojení cest na úkor kořenů. Tato zmínka o místě volá po otázce zabývajících se celou dlouhou historií pojmu místa spojeného se zakořeněním a autentickým smyslu identity, který je zde neustále ve spojení s mobilitou. To také vytváří kritický názor na široké představy o erozi místa účinkem globalizace.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na empirické příklady, kterými byl koncept místa převeden na předmět zkoumání. Tato kapitola se nazývá: Práce s místem (Working with place). Autor zdůrazňuje, že ať již chceme nebo ne, velká část geografie se zabývá právě místem. Vyzdvihuje zde myšlenku, že pokud hovoříme o místě nesmíme jednoduše oddělit teorii od praxe. V první části se zabývá tím, jak lidé místa vytvářeli a vytvářejí. Příklady zahrnují způsoby využití místa pro uhájení vlastní identity tváří v tvář silám globálních procesů a jiným. Také se zde autor zabývá tvorbou míst, které nám ukazují jisté odkazy a dědictví míst již zaniklých. Víme, že místa existovala a pro jejich vzpomínku si lidé vytváří místa známá jako muzea. V další části zmiňuje Cresswell myšlenku propojení míst se vzpomínkami a vrací se zde k myšlence o místě jako o domově. Také zde zmiňuje, že každý geograf může chápat místo v různém měřítku. Na konci kapitoly se autor zabývá také tématem "lidé bez místa". Jako příklady zde uvádí nejen bezdomovce a uprchlíky, ale i homosexuální menšiny. Zdůrazňuje zde propojení místa, identity a vnějších sil v radikálně odlišných způsobech a různých politických perspektivách.

Poslední pátá kapitola je spíše jakýmsi veletrhem knih a internetových zdrojů, kde autor uvádí citace různých publikací, která jsou vhodná pro nastudování této problematiky.

**BLUNT, A.; DOWLING, R.: *Home*. New York, Routledge Oxon 2006, s. 320.
ISBN 10: 0-415-33275-**

Druhý významný tištěný zdroj, který jsem využil pro zhotovení diplomové práce, je kniha zabývající se pojmem "domov". V této publikaci hraje tento pojem prioritní klíčovou roli, která je četně zmiňována ve všech geografických odvětvích a nejen v nich. Stejně hodnotnou roli zde hrají i klíčové pojmy jako jsou místo a prostorová představivost současného světa. Kniha v podstatě poskytuje kritické náhledy na geografii domova a to od lokálních (místních) názorů a myšlenek, až po názory a myšlenky v mezinárodním měřítku. Skrze spolupráci geografie, feminismu, kulturní studie a postkoloniální studie kniha demonstruje kompletní podstatu domova chápaného jako místo a zároveň jako oblast prostorové představivosti, neboť domov může evokovat pocit přitažlivosti stejně jako pocit

odcizení. Myšlenky a emoce o domově mohou být roztroušeny po celém světě, propojeny národem a spojeny s určitou budovou. Prostory a představy o domově jsou stěžejní pro konstrukci lidské identity a jsou hmotně prokazatelné v široké škále činností tvořících právě domov. Argumenty v této knize jsou podloženy rozdíly mezi historickými a současnými příklady domova, zahrnující:

- Spojení domova s národem v současné politice
- Historické zkušenosti ve Velké Británii a Indii
- Sociální poměry a vztahy předměstských domů a luxusních bytů
- Domov jako práce a mezinárodní migrace za prací

Autorky v knize poskytují nezbytný pohled pro studium problematiky domova a domácnosti. Každá kapitola zahrnuje úryvky textů, výtažky z výzkumů a je kvalitně ilustrována a doplněna o fotografie a grafy.

První kapitola s názvem „Uspořádání domova: představení“, se zabývá především klíčovými otázkami:

- Co pro tebe znamená domov?
- Kde, kdy a proč se cítíš doma?
- Kde se nachází hranice tvého domova ve spojení s cestováním napříč časem a různými místy?

Autorky jsou si vědomy, že na každou z těchto otázek dostanou široké množství odpovědí. Některé mohou vypovídat o fyzické struktuře našeho domova nebo bydlení, jiné se mohou odkazovat na vztahy nebo spojení mezi prostorem a časem. Zdůrazňují zde, že například naše vnímání domova může být úzce spjato s dětstvím, jež jsme prožili, až po současné prožitky, ale samozřejmě i ve spojení s našimi sny o budoucnosti. Všechny tyto uvedené příklady mohou být chápány v každé kultuře odlišným způsobem. Jsou zde uvedeny příklady televizních programů a pořadů, které se zabývají pojmem domov a mezilidskými vztahy, které se v něm odehrávají. I běžná reality-show Big Brother je také stavěna na tématu domov, ačkoliv je tato show filtrována přes méně běžné domácí prostředí uspořádané z nepříbuzných lidí žijících společně pod stálým dohledem televizních

diváků. I běžné časopisy a pořady, známé z naší televize např. jako Rady ptáka Loskutáka, nám říkají jak upravit, rekonstruovat a zvelebit naše domovy, ve kterých žijeme.

Autorky se zde zmiňují také o pohybu mezi domovy, známým pod pojmem stěhování. Lidé mohou odejít ze svých domovů dobrovolně, nebo donuceni jinými okolnostmi. Ale i tento pohyb mezi místy, stěhování lidí, je procesem, který vytváří právě zmiňovaný domov. Vytváří zároveň i identitu jedince nebo komunity, která může dát základy novým místům. Autorky se zde snaží prezentovat argument, který by nám měl poskytnout cestu k orientaci a k pochopení každodenní problematiky, kterou domov zcela jistě je. Snaží se nám tedy sdělit, že pojem domov není a neměl by být pouze dům, barák nebo byt ve kterém žijeme, ale chtějí rozšířit toto chápání na socioprostorové vztahy a emočně to definovat. Chtějí prokázat, že osobní vztahy a city k domovu přesahují samotný dům v němž žijeme. V poslední části kapitoly je zde zmíněno i dualistické vidění domova z pohledu obou pohlaví a celý zbytek kapitoly je protkán úryvky od různých autorů z nichž je zajímavý např. Místo zvané domov od autorky Doreen Masseyové (1992).

Druhá kapitola je spíše představením široké škály zdrojů a metod, které jsou důležité pro studium domova. Zejména se jedná o životní příběhy, literaturu a rozmanitost vizuálních a materiálních kultur.

Ve třetí kapitole zvané: Dům jako domov, ilustrují rozvoj a mobilizaci představivosti domova, jeho manifestaci v podobě ideálního předměstského domova a jeho pochopení za pomoci patriarchálních a heterosexuálních vztahů. Zajímavá část této kapitoly je zaměřena na ekonomiku domova. Někteří vidí domovy jako jistou známku bohatství a jiní zase jako pojem chudoby. Zmínka je zde i o soukromém vlastnictví bytů či jiných budov. Následuje pojednání s názvem: Domov jako práce. Zde Bluntová a Dowlingová prosazují známou myšlenku, že domov je vlastně prostorem výroby (produkce) a práce. Zahrnuje role muže a ženy v domově a jejich představy o domově. Na konci kapitoly se zmiňují i o domácím násilí. Je jisté, že už jen z názvu domácí je patrné, kde se bude odehrávat. Domov je tedy na jedné straně prostorem bezpečí a útočištěm, ale na druhé straně je i místem, kde se může odehrávat násilí a kde získává na síle strach. Stejně tak je zde zmínka i o lidech bez domova a to ve spojitosti, že být bezdomovcem neznamená pouze nevlastnit dům.

Čtvrtá kapitola nese název: Domov, národ a impérium. Je v ní znázorněno, že domovem nemusí být pouze zámek na kraji města, ale že jím je chápán třeba i celý národ. Neboť ve známém prostředí mezi známými lidmi se cítíme mnohem více doma, než v cizím prostředí. V této kapitole se zaměřují i na interkulturní a mezinárodní významy domova. Poukazují na příklady britských postkoloniálních domů v Indii v kontrastu se sídli v Británii. Zmínka je zde o imperialistické moci v Indii z devatenáctého století. V další části kapitoly je zmínka o domovině (homeland) a zde autorky uvádějí příklady z Jižní Afriky.

Pátá kapitola se zabývá nadnárodními domovy. Zejména se zde soustředí na efekt mobility a její vliv na sousloví "cítit se doma" a "necítit se doma" na více než jednom místě nebo na žádném. Kapitola uvažuje o domově z perspektivy lidí, kteří emigrovali přes státní hranice a to z důvodů ekonomických, hrozící války, pronásledování a porovnává je s efektem migrace na ty, kteří v daném domově zůstali i přes hrozící nebezpečí. S tím souvisí i část kapitoly zabývající se domovem, exilem a asylem. Nepostradatelnou oblastí kapitoly je zmínka o návratu domů (returning home). Stačí se zamyslet podle autorů nad otázkou, jaká nebezpečí na nás čekají doma, po návratu z exilu.

Poslední šestá kapitola nese název: Opouštění domova (leaving home). Je to jakési shrnutí celé knihy s cílem poukázat na to, že po prostudování knihy jsme si již uvědomili, že na jednoduché otázky ze začátku první kapitoly existují ve finále opravdu složité odpovědi. Domov je formován širokou škálou sociopolitických a kulturních procesů, které se mění v průběhu času a prostoru v závislosti na tom, kde domov je, co znamená a záleží na tom, kdo jsme a kde se nacházíme.

VÁVRA, J.: Studie: Vnímání místa. In: Britské listy, 21. července 2003. ISSN 1213–1792.

Tato studie je rozdělena na tři části. Prostřední kapitola nese stěžejní název „Vnímání místa“ a je ohraničena úvodem a závěrem. V úvodní části autor připomíná, že neodmyslitelnou součástí prostoru je místo. Připomíná, že patřičně nejvíce srozumitelné místo, pro většinu z nás je slovo „doma“. Srovnává zde dva názory na domov ve vztahu k časové rovině.

V kapitole, která nese název Vnímání místa, se autor v úvodu zmiňuje, že primární roli v procesu vnímání místa, hraje zcela jistě poznávání. Další část se zabývá teorií a praxí (především pedagogickou). Je zde znázorněna tabulka, vyjadřující význam místa v průběhu geografické historie od roku 1965. Nastiňuje, jak chápali místo Agnew a Entrikin. Pro mě je zajímavější postoj Agnewa (1987), který charakterizuje místo jako část geografického prostoru, který je obsazen věcmi nebo člověkem. Místo má podle něj tři složky:

- Uspořádání (locale) – v tom jsou konstituovány sociální vztahy.
- Umístění (location) – geografické území, zahrnující uspořádání sociálních interakcí, které jsou určeny sociálními a ekonomickými procesy (v širším měřítku).
- Vnímání místa (sense of place) – zahrnuje cítění, emoce, místní vědomí atd.

Připomíná zde, že je nutné se na místo dívat nejen z pohledu vnějšího (fyzického), ale i z pohledu vnitřního (sociální vztahy, cítění, emoce). Autor to přirovnává k četbě knihy, což je více než vypovídající. Na straně 4 uvádí, že *„vnímáme pro nás významné body, znaky či signály, které jsme se naučili vyhledávat, a na jejichž základě si vytváříme svůj obraz. Ten bude více komplexnější a barvitější, čím déle se na něj budeme dívat.“* Vávra zde jednoznačně popsal, že čím déle se na obraz (místo) budeme dívat, tím jasněji si vykreslíme mentální mapu. Odkazuje se zde na Tuana (1977), který chápe místo jako propojení pozice v rámci společnosti a vnímání identity v prostorovém umístění *„jako aktivní pouto mezi místem a lidmi.“* Vávra zde upozorňuje, že by Tuanova koncepce měla být využita ve školské geografii. Nastiňuje zde americkou koncepci výuky geografie, kde se např. už ve druhém ročníku žáci dostávají k tématu „kde bys chtěl bydlet?“ a nejstarší žáci (9. až 12. ročník) již se samotným tématem „vnímání místa“ pracují. Tento fakt porovnává s naším školstvím, kde dochází k tzv. geografickému determinismu, který se nachází v zeměpisném učivu ve vnímání determinace člověka přírodou. Vávra tvrdí, že cestou k vymanění se z pout geografického determinismu, by mohlo být právě zmiňované vnímání místa. Podle autora by bylo vhodné přestat vnímat geografii jako výhradně přírodní vědu, která využívá kvantitativní metody a začít o ní přemýšlet z pohledu

společenskovedního, který se mnohem více bude zajímat o geografii z hlediska kvalitativních metod. V tom by nám měla pomoci hermeneutika. Tu lze chápat jako učení o výkladu, vysvětlení a porozumění (Vávra, 2003, cit. Berg - Scholesser a Stammen, 2000).

V další části této kapitoly se Vávra věnuje tématu: Chápání místa podle Tuan-a. Ten přichází s naprosto odlišným názorem na místo. Tuan spatřuje místo jako kombinaci vnímání místa v rámci společnosti a vnímání identity v prostorovém umístění. Využívá symboly důležitosti pro určitá místa. Jak uvádí autor s odkazem na Tuana, *„vše má původ v tom, kde člověk žije a s čím se ztotožňuje“* (s. 7). Tuan tvrdí, že místa jsou výsledkem péče (fields of care). Jsou to místa významná pro lidi, kteří v nich žijí. Pro ostatní mohou být přehlédnutelná.

Vávra následovně vysvětluje Tuanův význam ducha a zvláštnost místa. Význam „duch“ má u lidí emocionální náboj, než jen třeba pouhé umístění. Pokud tento pojem vezmeme doslovně, je to beztvary prostor a nezasluhuje si úctu mimo míst, která „vyčnívají“. Lidé věří v místa, která jsou takto výjimečná, jsou příbytky duchů. Jsou posvátnými místy. (s. 11)

Zvláštnost má pro Tuana význam jedinečnosti. Stejně jako může být jedinečná lidská bytost, tak se jedinečným může stát i místo. Zvláštnost má podle Tuana dva aspekty: vyžaduje úctu a zároveň citový vztah.

První aspekt lze vysvětlit jako něco povznášejícího a objektivního co existuje nezávisle na lidských touhách a potřebách. Jedná se např. o posvátná místa a monumenty. Může se však jednat i o výsledky kreativity přírody. I pohled na Grand Canyon může vzbuzovat hlubší emocionální záchvěv. Citový vztah si člověk může uchovávat například i k jistým věcem, které připomínají naše blízké, či vzpomínky na jedinečné zážitky.

V části zvané „Vnímání místa (sense of place)“ autor připomíná, že dnešní člověk takřka ztratil schopnost vnímat místo. Tuan vnímá místo dvěma způsoby:

- vizuální nebo estetický
- další smyslový (sluch, čich, chuť a hmat)

Oba způsoby jsou patrně smyslově orientované. K využití prvního způsobu je třeba jisté výchovy očí, aby vnímaly krásu tam, kde je. Ke druhému způsobu je

zapotřebí delší kontakt, abychom poznali charakteristickou vůni místa. Vávra (2003) zde tento přístup vnímání místa využívá na příkladu našich restaurací. Každý má svou oblíbenou hospůdku a když přijde do nějaké jiné, kde se personál příliš nezajímá o čistotu záchodků v restauraci, pak je patrný vztah personálu a majitelů k restauraci (s. 12).

V podkapitole „stabilita a místo“ je zahrnuto cestování. Člověk, který cestuje z místa na místo – není tedy zakotvený – nepatří do žádného místa. Cestuje pouze napříč časem a vidí jen kulisy definované svou perspektivou. Autor zde uvádí Tuanovu myšlenku o zaoceánském parníku, který je sice malým světem, ale není ukotven v žádném místě.

Dostáváme se k části článku zvané „Typy míst (types of place)“, ve které se autor odkazuje na Tuanovu koncepci, převzatou od Wilda (1963), který rozlišuje místa na A) veřejné symboly a B) místa zvýšené péče. První zmíněná kategorie zahrnuje místa, která upoutávají naše oči. Jedná se o místa jako jsou například pomníky, posvátná místa a monumentální architektura. Druhá skupina zahrnuje místa, která nejsou určena pro cizince a vetřelce. Jsou to místa, která vzbuzují v pozorovateli jistý citový vztah. Jsou neoficiální součástí života komunity a bez nich by v komunitě neexistovala soudržnost (Vávra 2003, s. 14). Zároveň zde autor podotýká, že dle Tuana můžou některá místa patřit do obou kategorií.

V poslední části se Vávra zaměřuje na problematiku syndromu „my a oni“. Pomocí Tuana ji přibližuje na příkladu dvou rozdílných komunit. Jedna komunita zahrnuje lidi patřící do nižší socioekonomické vrstvy a druhá komunita je naopak kosmopolitní a velmi vzdělaná. Každá z těchto komunit je vymezena soustřednými kružnicemi, které představují lokální, regionální, národní a nadnárodní prostorovou úroveň a v každé úrovni jsou patrná vymezená vnímání obyvatel v rámci syndromu „my a oni“. (Vávra, 2003)

2.2 Didaktická část rešerše

Vávra, J.: *Pojetí výuky zeměpisu v britském kurikulu* [on line]. Publikováno: 4. 9. 2006 [cit. 26. 3. 2009]. ISSN: 1802-4785.

Cílem této internetové publikace je seznámení s britským kurikulem ve výuce zeměpisu a možností porovnání s částí českého kurikula v rámci RVP ZV. V úvodní kapitole autor pootevřít klíčové kompetence (vědomosti, dovednosti a porozumění), které by si měl každý žák ve škole osvojit v průběhu vzdělávání. Výuka by měla podporovat geografické bádání (zjišťování) a uplatnění dovedností při rozvoji vědomostí a porozumění místům, geografickému rozmístění a procesům, pochopení environmentálních změn a udržitelného rozvoje. Zajímavostí je, že jsou žáci vedeni k formulování otázek a následné tvorbě závěrů, které si utvoří ze získaných informací. Nutností je obhájení svých vlastních názorů. Zajímavostí je vymezení studia. Během školního stupně (žáci ve věku 11 - 14 let) by žáci měli porozumět, získat dovednosti a vědomosti studiem dvou států a deseti témat. Vybrané státy se musí výrazně lišit ekonomickým rozvojem, včetně:

- regionálních rozdílů, které existují uvnitř každé zvolené země s jejich příčinami a následky
- zdůvodnění současné stavu daných zemí (větší nebo menší vyspělost)

Zmiňovaných deset otázek je charakteru fyzicko-geografického i socio-ekonomického. V další části autor zmiňuje devět úrovní, kde uvádí co by měl žák znát a naučit se.

Závěrečná část je věnována vzdělávacím jednotkám (např. lidé žijí po celé Zemi, různé počasí v Evropě a další). Celkově jich je 24 a jako příklad zde autor rozvádí vzdělávací jednotku 12: Představy (images) o státě. Cílem jednotky je zlepšit porozumění žáků o místech. K dispozici jsou počáteční otázky, které jsou založeny na dojmech o nějakém státě. Žáci se dozvědí, jak poznat předsudky v různých zdrojích informací, jak analyzovat textové informace, fotografie, filmy a videa.

Tato jednotka ukazuje zajímavý způsob jakým si lze představit určitou zemi nebo místo. Avšak nelze tuto jednotku považovat za kompletní studium nějaké země.

Dále zde uvádí, že jednotka je rozdělena na jisté sekce. Každá sekce obsahuje uspořádané aktivity s odpovídajícími konkrétními úkoly a výstupy:

1. Jak tato místa vypadají?
2. Jaké pocity fotografie vytváří v pozorovateli?
3. Jaké sdělení obrazy dávají?
4. Kdo vybral tyto záběry? Proč zrovna tyto záběry?
5. Vypovídají záběry celou "pravdu" o daném místě?

Pro demonstraci zde autor zvolil úkol s výstupem na téma: Jak tato místa vypadají? Zajímavostí je, že například při výuce žáci analyzují z fotografií přírodní a humánní rysy a poté je dokáží druhému žákovi popsat tak, že žák je schopen překreslit obraz např. na tabuli.

Kolektiv: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2004. s. 126. ISBN 80-87000-02-1.*

Dokument je rozdělen na čtyři rozsáhlé části. V první části je zaměřen na vymezení RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů. Je zde podrobněji rozepsáno rozdělení na státní a školní úroveň. Do státní úrovně se řadí Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy a do školní úrovně spadají Školní vzdělávací programy. Ty ostatně v dnešní době již RVP ZV nahradily.

Ve druhé části je charakterizován obor vzdělávání – tedy základní vzdělávání. Je zde definována povinnost školní docházky, organizace základního vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání, základní stupně vzdělání a to v souladu se školskými zákony.

Třetí část dokumentu definuje pojetí základního vzdělávání na obou stupních základních škol. Je zde mimo jiné i tato definice: V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získávají takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností se aktivně podílet na životě společnosti.

V další části kapitoly jsou uvedeny cíle základního vzdělávání, které mají za úkol postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělávání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. Těchto klíčových kompetencí se uvádí v RVP ZV sedm a jsou to:

- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence k učení
- Kompetence komunikativní
- Kompetence občanské
- Kompetence sociální a personální (*někdy se uvádějí samostatně*)
- Kompetence pracovní

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Přičemž každá oblast je tvořena jedním, nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory (předměty).

- Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura a cizí jazyky*)
- Matematika a její aplikace (*Matematika*)
- Informační a komunikační technologie (*informatika*)
- Člověk a jeho svět (*člověk a jeho svět*)
- Člověk a společnost (*Dějepis, Občanská nauka*)
- Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, **Zeměpis***)
- Umění a kultura (*Hudební a výtvarná výchova*)
- Člověk a zdraví (*Tělesná výchova*)
- Člověk a svět práce (*Člověk a svět práce*)

Zařazením jednotlivých předmětů do oblastí se zabývat nebudu. Za zmínku stojí snad to, že zeměpis je prakticky zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Každému předmětu je zde vypsáno příslušné učivo a následný očekávaný výstup. Na konci kapitoly jsou vypsána průřezová témata.

Poslední kapitola RVP ZV se zabývá vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

V tomto dokumentu jsem se zaměřil na vzdělávací oblast Člověk a příroda, konkrétněji na výstupy v oboru zeměpis (geografie).

3. Místo a Domov

Slovo „domov“ je v běžné řeči velice často používaným termínem. Pro každého z nás však může označovat něco jiného. Někteří z nás spatřují pod pojmem „domov“ klasický rodinný cihlový dům postavený před 30 lety, obehnaný dřevěným plotem a za ním malebné zahrádky oddělené výběhem pro psa. Někteří spatřují domov v malém bytě panelového domu. Další z nás chápou pod tímto pojmem například rodnou vísku, kde prožili své dětství a kde stále žijí jejich rodiče, či jejich mladší sourozenci. Určitá část lidí nazývá slovem domov i pokoj na vysokoškolských kolejích. Když se jich například zeptáte prostou otázkou: „kdy jedeš domů?“, tak vám bez váhání někteří odpoví na tuto otázku, že budou doma kolem půl druhé odpoledne. Vám zůstává rozum stát, když víte, že hodiny ukazují jednu hodinu odpoledne a dotyčný vám kdysi říkal, že bydlí ve 150 km vzdálené Kutné Hoře. To vše je jen hrstka příkladů významu slova „domov“. Je zde však jeden z těch srozumitelnějších a pro nás všechny známý fakt, že Země je domovem lidí.

Tato kapitola bude hlubším představením „místa“ a „domova“ tak, jak je vykreslují a přibližují ve svých dílech autoři Tim Cresswell (Place), A. Bluntová a R. Dowlingová (Home). Pokusím se zde uvádět příklady nejen z prostudované literatury, ale také z vlastního prostředí.

3.1 Od prostoru k místu

Koncepty jako jsou prostor a místo vyžadují přímou definici. Nikdo však nedokáže přesně rozlišit tyto dva pojmy s jasnou jednoznačností významu. V humánní geografii je prostor (space) chápán jako celek, který je vytvářený místy (Duncan, 2000). Pravdou je, že pokud vycházíme z bezpečí a stability místa, umožňuje nám to uvědomit si otevřenost, svobodu a hrozbu prostoru a naopak (Tuan, 1977). Podle Tuana byl prostor přirovnávaný k pohybu a místa k pauzám (zastávkám) během cesty. To Tuan (1977) charakterizuje následující definicí, že *„pokud uvažujeme nad prostorem jako nad tím, co nám umožňuje pohyb, pak místo je pauza. Každá pauza v pohybu umožňuje umístění v pohybu a to může být následně transformováno na místo“* (s. 6). Dalo by se to vyložit následovně.

V životě spousty studentů, kteří řádně ukončí střední školu maturitní zkouškou, se naskytá příležitost studovat na vysoké škole. Pokud si student zvolí prezenční formu studia, je nucen se přesunout do města, kde se daná univerzita nachází. Student toto město navštíví při zápise a později mu je přidělena vysokoškolská kolej, na které bude po dobu svého studia ubytován. Tím se před ním otevírá zcela nový svět. Vžijme se do momentu, kdy student poprvé otevře dveře do svého nového pokoje na kolejích. Pokoje jsou všechny totožné, co se týče rozměrů a vybavení. Malá místnost, rozlohou má přibližně 20 m², dvě postele, dva stolky, dvě židle, okno a dvě menší skřínky. Co student udělá? Zřejmě si vybere postel, položí si na ni zavazadla, přesune stolek pod okno, skříňku si umístí k posteli, aby na ni mohl pokládat telefon, nebo hrnek s kávou a stěnu u své postele polepí např. plakáty svého oblíbeného hudebního interpreta nebo fotbalového klubu. Z neznámého nediferencovaného prostoru se stává místo. Student přemístí nábytek tak, jak ho zná ze svého domova. V podstatě přeměnil prostor na místo. Z prostoru, kterým byl pokoj před studentovým příchodem, vzniklo místo, které bude útočištěm studenta během jeho studia.

Po důkladnějším prozkoumání student začne zjišťovat, že i toto běžné vybavení pokoje - kusy nábytku – má svou historii. Zjistí, že na okraji stolu je vyrytý nápis připomínající jméno a příjmení předchozího ubytovaného studenta. Na zdi jsou vidět přemalované světlejší odstíny a jsou viditelná místa, kde byl umístěn hřebík držící například terč na šipky, nebo nástěnné hodiny. Na pozici, kde byl původně umístěn stůl, se nachází skvrna od kávy či jiného tmavého nápoje nedostatečně odstraněna a nejspíše byla pouze zamaskována.

Zjišťujeme tedy, že na pokoji v předešlém akademickém roce bydlel někdo, pro koho toto místo něco znamenalo. Předešlý student pokoj přetransformoval z neznámého prostoru na místo. Postupoval jinými způsoby, ale výsledek byl stejný. Na tomto příkladu jsme si uvedli, že prostor může být přetvořen na místo i tak, že do něj vneseme jisté emoce. Chceme se v novém pokoji cítit jako doma, proto si pokoj a jeho vybavení uzpůsobíme tak, aby nám vyhovoval. Stává se naším přechodným (druhým) domovem.

Dalším způsobem, jakým lze z prostoru udělat místo, je podle Cresswella (2004) pojmenování. Tuto myšlenku vysvětluje Cresswell (2004) na vztahu mezi mořem a pevninou podél pobřeží mezi městy Seattle a Vancouver na západě severoamerického kontinentu. V knize Casta do Juneau (1999) od autora

cestopisů Jonathana Rabana, se vypráví o námořní výpravě kapitána Vancouvera se svou lodí HMS Discovery z roku 1792. Jeho úkolem bylo zmapovat pobřeží a obsadit ho ve jménu britského království. Jak uvádí Cresswell (2004), „*pojmenování je jedna z cest, jak dát prostoru význam, aby se stal místem*“ (s. 9). Raban zde popisuje záznamy z kapitánova lodního deníku, kde se zmiňuje o skupinách domorodých indiánů, kteří křižovali otevřené moře na jednoduchých kanoích a doprovázeli majestátní loď Vancouverovi výpravy. Nejednalo se však o jasné přímky z bodu A do bodu B, kterými by indiáni na svých kanoích hyzdili moře, ale spíše se jednalo o nesmyslné smyčky, křivky a jiné obrazce, které domorodci opisovali na svých kanoích. Pro domorodé kanoisty byly jejich pohyby naprosto logické, protože uměli číst moře jako soubor míst, spojených zejména s duchy moře a konkrétními nebezpečími. Zatímco kolonialisté spatřovali moře jako otevřený prostor, domorodci v něm viděli místo (viz. rámeček 1).

rámeček 1

(...) dva světové názory byly v kolizi; chudoba bílých spočívala v neschopnosti porozumět kanoistickým stezkám domorodců a odrážela slepotu kolonizátorů v moři domorodců. Nedocházelo jim to - nemohli pochopit, že pro domorodé indiány voda byla místo a velká část pevniny byl blíže neurčený prostor.

Běloši vstoupili do zrcadlového světa, kde byly chápány jejich základní pojmy opačně. Jejich zájem směřoval k pevnině. Zajímali je její přírodní přístavy, dřevo, pravděpodobná místa pro osídlení a zemědělství. Cestovali všude vybaveni imaginární pilou a na první pohled se již viděli, jak obnaží kopec obalený lesním porostem ... a v budoucnu zde budou stát pole, domy a kostely. Vnímali moře pouze jako médium pro přístup k pevnině.

Nahrad'me pojem 'moře' pojmem 'pevnina', v předchozím odstavci, a najednou jsme velmi blízko ke světu, který vyplývá z indiánských příběhů, kde lesy značí oblast nebezpečí, tmy, exilu, osamělosti, a sebe-vyhynutí, zatímco moře a pláže představují bezpečí, světlo, domov, společnost a pokračování života. (...)

(Raban, 1999)

Zdroj: Cresswell, T. (2004): *Place*, str. 9

Cresswell posléze dodává, že domorodí indiáni, měli hned několik jmen, kterými oslovovali moře. Ale pevnina pro ně zůstávala nepojmenována a zdánlivě neviditelná. Pro kolonizátory bylo moře otevřeným prázdným prostorem a země

plná potencionálních míst, čekajících na zmapování a pojmenování. Jedná se o typický příklad zrcadlového vnímání místa. Agnew (1987) místo charakterizoval jako část prostoru, který je obsazen osobou nebo věcí. Moře bylo obsazeno domorodými indiány a znamenalo pro ně místo. Pro kolonizátory bylo moře jen částí bezpředmětného prostoru.

Pro podobné příklady nemusíme však chodit příliš daleko. 15° 21' 34" v. d. a 49° 32' 29" s. š. jsou pro mnohé z nás naprosto nezajímavé údaje. Pokud se však podíváme do atlasu nebo na mapu, zjišťujeme, že se v rámci zeměpisných souřadnic jedná o město Humpolec. Maloměsto s téměř deseti tisíci obyvatel v severozápadní části kraje Vysočina. Tyto informace už nám jsou mnohem bližší. Jedná se tedy o místo v prostoru. Podobně jsou umístěny na mapách a celkově na Zemi další různá města a jiné objekty. Páteční a sobotní večery se do tohoto města sjíždí za zábavou lidé z okolních vesnic, a když někde uslyšíte, že se někdo chystá večer do „Vegas“, pak zcela jistě myslí Humpolec. Není tomu proto, že by zde měli světoznámá kasina, herny, noční kluby, jako tomu je v severoamerickém proslulém městě Las Vegas. Připomíná to maximálně fakt, že se v Humpolci nalézají přes čtyřicet lokálů označovaných jako hospoda, či restaurace. Důvod proč mladá generace využívá tento název je, že když sjíždíte do Humpolecké kotliny z kterékoli strany, pak se před vámi ve večerních hodinách rozprostírá osvětlené město jako na dlani. Mladší generace si již na tento prapodivný název navykla a často ho používají v běžné mluvě. Obyvatelé Humpolce však kroutí nad nezvyklým názvem hlavou. Okolní mládež si Humpolec přejmenovala podle sebe, udělala z něj místo, které jim je bližší než jméno na mapě, které má zeměpisné souřadnice 15° 21' 34" v. d. a 49° 32' 29" s. š.

Geograf Yi - Fu Tuan (1974) vidí prostor jako beztvárný a znesvěcený, který stojí mimo obzor jeho zkoumání. To by se dalo říci jak o pokoji, který poprvé spatří nově příchozí student, námořnicích plujících po moři a směřujících na pevninu, které nezajímá moře, ale také o skupinách mladých obyvatel z okolí Humpolce, kteří vidí osvětlené město při jízdě autobusem. Tuan (1974) tvrdí, že místo může mít svého ducha či osobitost, pokud mu lidé dají význam (sense of place). Tato osobitost – může být chápána jako jedinečnost - je sestavena nejen z fyzické vrstvy, ale je dána i změnami, které do něj doslova vryly generace lidí, které v místě žili a nebo stále žijí. V našem případě dal student význam pokoji, když si z něj udělal nový domov, námořníci dali význam pevnině – která pro indiány byla

neznámá a nepojmenovaná – a samozřejmě mladá generace mluví o pátečním večeru v Humpolci, jako o návštěvě ve Vegas.

3.2 Vnímání místa

Edward Relph (1976) tvrdí, že význam místa, jeho podstata, není dána zvláštností jeho polohy (např. na mapě), komunitou, která v něm žije nebo povrchní a světskou zkušeností, i když to všechno jsou společné a snad i nezbytné znaky místa. Relph (1976) také uvádí, že každý je fakticky silně svázán s určitým místem. Žije s vědomím místa, kde se narodil a vyrůstal, kde nyní žije, nebo má zkušenosti z míst, kudy prošel.

Pokud se podíváme na fotografii z Obr. 1, a položíme si otázku „co vidíme na fotografii?“, většina z nás odpoví, že je to nějaká vesnice. Kdo se zajímá o sakrální architekturu, ten se jistě zmíní o překrásném barokním kostele, který se tyčí na vrcholu nad neznámou obcí. Pokud se zeptáte člověka, který pochází z nedalekého okolí, řekne vám, že na fotografii je vyobrazena vesnice Skála, kde mají restauraci u Čápa a tam dobře vaří. A když se vydáte přímo mezi obyvatele této vesnice, tak vám většina z nich odpoví slovy „to je můj domov“.

Obr. 1 – letecký pohled na Skálu



Zdroj: Pleva, F. (2008): *Vrchovina neznámá*, s. 227 (upraveno)

Zatímco první skupina lidí, popisuje fotografii jako pohled na neznámou obec (z pohledu humánní geografie se jedná téměř o prostor), lidé z blízkého okolí ji charakterizovali, jako místo (někdy tudy prošli a zastavili se v místní restauraci u Čápa). Poslední skupina lidí, obyvatel žijících přímo v této obci, již vidí na fotografii místo jako domov a potvrzují tím výše uvedenou Relphovu myšlenku, že jsou silně svázáni s daným místem. To vše jsou různé příklady vnímání místa.

Celkově je vnímání místa je definováno zvláštní stupnicí. Její počátek je u našeho těla, pokračuje přes domov, který je jistě nejbližším místem našemu srdci, komunitu a poté se rozšiřuje na lokální, regionální a globální charakter. Dalo by se tedy říci, že čím více je nám místo vzdáleno, tím méně ho vnímáme, méně se s ním ztotožňujeme. Celá stupnice se může změnit a reorganizovat v momentě, kdy místo navštívíme.

3.2.1 Jak chápe místo Relph

Mnohem více explicitní přístup k porozumění místa přinesl kanadský geograf Edward Relph. V sedmdesátých letech minulého století se zaměřil na chápání místa z pohledu fenomenologického. Relph stavěl na naší praktické zkušenosti s místy. Zajímal ho každodenní a světský fakt naší zkušenosti, kde prožít naše životy (Relph, 1976). Cresswell (2004) využívá jeho myšlenky, že *„žijeme na jednom místě, pracujeme v jiném a fotbal hrajeme na dalším místě“* (s. 21). Tentýž autor zmiňuje i převzatou myšlenku o tom, *„že „lod“ neustále mění svou polohu je také samostatné místo, jako jsou cikánský kemp, indiánský tábor nebo cirkus, přestože neustále přenáší svou polohu. Doslovně říkáme, že tábor je na místě, ale kulturně musíme říci, že je místem. Cikánský kemp se liší od indiánského tábora, protože může být geograficky tam, kde indiánský tábor kdysi býval“* (Původně Langerová 1953, cituje Relph 1976, cituje Cresswell 2004, s. 22). Cresswell dodává, že *„jsme také ochotni chránit naše místo proti těm, kteří do něj nepatří“* (2004, s. 21). Je patrné, že lidé putující z místa na místo si nevytvoří hlubší propojení s místem. Pokud se v daném místě zdržují jen nezbytně nutnou dobu, pak na místě pouze zapíchnou pomyslný prapor a poté postupují dále. Vytváří si tak jakousi síť míst, které navštívili. Příkladem může být i běžný vesnický fotbalový tým. Hráč žije v jedné vesnici, ale fotbal hraje za několik kilometrů

vzdálenou obec. Poté v rámci venkovních utkání navštěvuje vesnice a města po celém okrese (kraji) s cílem odehrát na cizím hřišti zápas. To zda zvítězí, nebo prohraje, je podstatné pro hráče i pro místní fanoušky. Pokud domácí tým prohrává, pak se fanoušci neobávají vykřikovat hesla zraňující hráče obce, proti kterým jejich tým nastupuje a snaží se vyburcovat vlastní hráče k lepšímu výkonu. Je zde patrná identita obyvatelstva. Tuto identitu nemá hráč hostujícího týmu možnost hlouběji poznat, protože bezprostředně po odehraném utkání směřuje domů. Tento příklad si rozebereme později.

Relph (1976) položil základy chápání místa z pohledu turisty. Turisté z celého světa přijíždějí shlédnout významné památky a přírodní výtvoř, které jsou pro daný stát jistými symboly. Identitu komunity, na jejímž území se památka nachází, turista nějak extrémně nevnímá. Hlavní Relphova myšlenka spočívala v tom, že turista žije někde jinde, než se právě nachází. Domov má na jednom místě a nachází se na jiném. Pokud použijeme Vávrovu terminologii (2004) terminologii, pak se turista mimo domov nazývá nezasvěcenec¹ (outsider) a naopak tím, že je v místě, se stává zasvěcencem² (insider). To jsou pojmy spojené právě s identitou. Ta je podle Relpha (1976) klíčovým prvkem, který se nevztahuje jen na místa, ale i na krajiny, města a domov. Vztah zasvěcenec a nezasvěcenec vysvětluje tabulka Tab. č. 1. Pro každý z těchto dvou pojmů, má Relph (česky Vávra) i podrobnější specifikaci.

Tab. 1 – zasvěcenost a nezasvěcenost

zasvěcený (insider)	nezasvěcený (outsider)
<ul style="list-style-type: none"> • je uvnitř (místa), dívá se na to, co je vně • pozoruje, co nás obklopuje • je součástí něčeho (místa) 	<ul style="list-style-type: none"> • je vně (místo) • dívá se na místo jako turista nebo obchodník

Zdroj: Vávra, J. (2004), *Vnímané místo*, s. 4, upraveno

¹ termín *outsider* lze z anglického jazyka překládat následujícími způsoby: nečlen, outsider, neznámý člověk, nezasvěcenec (Vávra, 2004), člověk stojící na okraji, stojící stranou.

² termín *insider* lze z anglického jazyka překládat následujícími způsoby: interní člen, znalec, zasvěcená osoba, zasvěcenec (Vávra, 2004), člen (organizace)

Turista se v místě může stát i zasvěceným, protože se přizpůsobuje chování místních, respektuje jejich zvyky a tradice. Například v Itálii je neslušné, když turisté nedodržují siestu (polední pauzu). V Japonsku je za společensky nevhodné používat kapesník a smrkat na ulici. Dodržování takovýchto tradic a respektování identity místních, se nazývá dle Relpha (česky Vávra, 2004) jako zasvěcenost v chování (behavioural insideness).

Od turistů Relph ještě specifikuje tzv. (obchodního) cestovatele (traveller). Ten chápe místo například jako kulisu, ve kterém se odehrává obchodní jednání. Stává se náhodně nezasvěceným (incidental outsider). Místa (města) shledává cestovatel za nepodstatná v rámci konference či firemní schůzky. Tento cestovatel dosahuje empatického zasvěcení (Vávra, 2004). Pokud je však člověk na místě nezasvěcený (outsider) pak můžeme hovořit např. o objektivní nezasvěcenosti. Tu přisuzuje Relph k vědci, který nezaujatě pozoruje místa a vysvětluje je pomocí lokalizační teorie. Je zde oddělen pozorovatel a pozorované (objekt pozorování).

Speciální způsob zasvěcenosti, kdy se člověk stane do místa zasvěceným, aniž by místo navštívil, popisuje Relph jako zprostředkované zasvěcení. To je realizovatelné prostřednictvím umění. Pokud čtete knihu, pak se vás autor snaží zavést přímo do místa, kde se příběh odehrává. Mnoho knižních románů začíná právě tím neustále ohraným a otřepaným úvodem, kde autor popisuje, že za sedmero horami, devatero řekami a patero moři, se nachází království. I to je způsob, kterým lze dosáhnout zprostředkované zasvěcenosti. Krajinomalba např. zprostředkovává možnost vidět vzdálená místa, aniž bychom je navštívili a autor k nám skrze ně promlouvá. To samé se dá říci i o fotografiích a filmech.

Asi nejvýznamnější úrovní zasvěcenosti je tzv. existenciální zasvěcenost (existential insideness). Ta je přisuzována pouze lidem, kteří žijí na daném místě. Zcela jistě tento druh zasvěcenosti vyžaduje hlubokou příslušnost k místní identitě.

Pokud se vrátíme k Obr. 1, který jsme si stručně popsali několika různými způsoby, pak jsme si v podstatě uvedli i různé úrovně zasvěcení a nezasvěcení. V momentě, kdy nám místní obyvatelé obce odpoví, že se jedná o jejich domov, který je vykreslen na fotografii, pak lze zcela jistě hovořit o existenciální zasvěcenosti. Další pak odpovídají jinými způsoby. Nemůžeme však říci, že místní obyvatel je zasvěcený a turista (v našem případě člověk, který pouze projíždí danou obcí) nezasvěcený. Bylo by to příliš jednoduché. O fotbalistovi, který pochází z jedné obce, kde je jistě existencionálně zasvěcený (má tam svůj

domov), můžeme tvrdit, že je náhodně nezasvěcený. Prochází totiž místy s cílem odehrát zde soutěžní utkání, ale okolní dění chápe jako kulisu.

3.2.2 Jak vnímá místo Tuan

Americký geograf čínského původu, Yi – Fu Tuan představil světu poměrně zajímavou koncepci vnímání místa. Ve své snaze porozumět místu propojil vnímání místa z pohledu společnosti a místní identitu. Vávra (2003) ve své studii o Tuanově koncepci připomíná, že vnímat místo může jen lidská bytost. V podstatě jen ta do místa dokáže vložit city, emoce, každodenní zkušenost a posléze dokáže místa spravovat a starat se o ně. Jak vnímat místo? Na tuto otázku nám Tuan poskytuje hned několik odpovědí.

Zajímavá je z mého pohledu myšlenka o stabilitě místa. Vávra (2003) ve svém díle zmiňuje, že *„argument ve prospěch cestování je ten, že si stále více uvědomujeme ne exotická místa, která jsme navštívili, ale domov jako místo“* (s. 13). Stesk po domově roste s tím, jak dlouho či daleko jsme od něj vzdáleni. Chápat stabilitu místa můžeme různě. Jestliže je člověk v pohybu, pak ztrácí místo. Nepatří na žádné místo a vnímá pouze kulisy a obrazy (Vávra, 2003). Dalo by se to přirovnat k jízdě autobusem. Pouze sledujete z okna krajinu, ale nepatříte do ní. Stejně jako se mění kulisy v divadle, tak se mění i to, co vidíme z okénka autobusu. Nejedná se o místo, které by bylo stabilní. Jedná se o měnící se kulisy. Naopak charakteristickým rysem místa je právě to, že má svou stálou (stabilní) existenci (Vávra, 2003).

Již v rešeršní části, jsme se při studiu Tuanovi koncepce zmiňovali o uvědomování si místa. Vnímání místa má pro Tuana dva významy (Vávra, 2003, s. 12).

1. vizuální nebo estetický
2. další smyslový (sluch, čich, hmat a chuť)

V prvním významu je kladen důraz na vizuálnost. Místa můžeme sledovat, ale abychom je dokázali ohodnotit a uvědomovat si je, potřebují naše oči jistou výchovu, aby vnímaly krásu tam, kde je (Vávra, 2003). Ve druhém významu je

zapotřebí přímý kontakt s místem. Je nutné na místě být a sžít se s ním. Místa jako jsou pivovar, ulice ve které je pekárna nebo zemědělské družstvo mají své charakteristické rysy. V okolí pivovaru ucítíte vůni vařeného piva, v ulici s pekárnou ucítíte vůni čerstvého pečiva a v zemědělském družstvu je slyšet neustálý rachot traktorů. To vše nám může pomoci při vnímání míst. Pokud v blízkosti těchto míst žijeme a dostáváme se s nimi do kontaktu, pak se nám stává místo blízkým a vždy si na něj vzpomeneme. Tuan pohlížel na místa dvěma odlišnými způsoby.

3.2.2.1 Veřejné symboly (public symbols)

První kategorii představují veřejné symboly (public symbols). Tato kategorie zahrnuje místa, která upoutávají náš zrak. Mají schopnost zaujmout turistu, obzvláště jeho oči a vyvolávají určitý pocit úcty. Typickým symbolem by mohl být monumentální památník, postavený k uctění památky zemřelých v Terezínském koncentračním táboře (viz. obr. 2).

Obr. 2 – ukázka veřejného symbolu na břehu řeky Ohře



Foto: autor (29.12. 2009)

Pokud projíždíme kolem tohoto místa, na první pohled nás tento památník zaujme. Už jen to, že vystoupíme z dopravního prostředku a rozhodneme si památník zvětšit fotoaparátem, nebo alespoň mobilním telefonem vybaveným fotoaparátem, svědčí o tom, že se jedná o veřejný symbol, který vyvolává určitý pocit úcty. Pokud si však přečteme i pamětní desku s textem, zjistíme hlavní význam tohoto veřejného symbolu (viz. obr. 3). Tuan vystihl, že se jedná o stavby, které mají svou atmosféru významnosti (Vávra, 2004).

Obr. 3 – pamětní deska s textem umístěná na památníku z Obr. 2



Foto: Autor (29.12. 2009)

Lidé takovéto symboly staví od pradávna. Ať už se jedná o tento památník, vítězný oblouk ve Francii, nebo o sochu Krista v Rio de Janeiru vítající nově příchozí do Brazílie. Tuan se odkazuje na Johnsona (1968) a souhlasí, že monumentální stavby jsou typickou aktivitou každé vyspělé civilizace. Příkladem za vše mohou být pyramidy v Egyptě, Machu Pichu v Peru, nebo Koloseum v Římě. Tyto stavby neztrácejí svou identitu a jsou významné jak pro turisty, tak i pro jejich stvořitele. Vzpomeňme si na lekce z hodin dějepisu, kde jsme se učili o významných dobyvatelích, objevitelích a významných místech, kde se odehrály rozhodující bitvy historie lidstva. Všude po světě na těchto místech naleznete monumenty připomínající právě tyto hrdiny, nebo symboly vyzdvihující tato

památná místa. Čas tato místa zcela jistě pozměnil k nepoznání, ale význam míst přetrval dodnes.

Takto vytvořená místa je nutno naplnit jistou emocionální složkou. Lidé do takových míst často vkládají určitou porci svých citů. Místní vědí, že je potřeba uctít památku zesnulého, a proto na jeho počest postaví například sochu. K tvorbě takovýchto míst často přispívají i pouhé přírodní úkazy, nebo nepodložené (nevysvětlitelné) jevy. Opět nemusíme chodit příliš daleko. V obci Skála je na kopci nedaleko centra obce umístěn barokní kostel. Tento kostel Nebevzetí Panny Marie je jistě veřejným symbolem. O výstavbě zdejšího kostela se vypráví legenda (viz. rámeček 2).

rámeček 2

(...) „místní obyvatelé se rozhodovali, kde postavit kostelík. Za nejlepší místo si vybrali nedalekou malou kapličku, pod kterou měli být pohřbeni bojovníci z husitských válek. Na toto místo začali svážet stavební materiál. Jaké však bylo překvapení, když materiál jedné noci zmizel, mysleli, že ho někdo zcizil. Našli ale materiál na kopci, pod kterým se rozkládala vesnička. To všechny překvapilo. Nakonec došli k názoru, že to bude přání Panny Marie, která jim tak ukázala, kde by měli stavbu kostela uskutečnit. Dali se proto s chutí do práce a brzy zde vyrostl kostelík.“ (...)

(Pleva, 2008)

Zdroj: Pleva, F. (2008): *Vrchovina neznámá*, s. 232

Dohady, zda místní k výstavbě kostela přimělo opravdu znamení z nebes, potvrdit ani vyvrátit nelze. Kostel je však jedním ze symbolů této obce a nemálo turistů si tento kostelík fotí, věřící ho každou neděli při mši navštěvují a místní se o kostel starají v rámci obecních brigád. Porce citů a emocí investovaná do místa je zde doložena i nedávným skutkem, kdy se mladý zbohatlík, který pochází z této obce, rozhodl vykonat poslední přání své zesulé matky a investoval nemalou sumu do rekonstrukce kamenných schodů, kterým vedou až na vrchol kopce ke kostelu.

Jedním z nejzajímavějších symbolů pro obyvatele Spojených států amerických a nejen pro ně, je bezpochyby Socha Svobody (viz. obr. 4). Cresswell (2004) připomíná, že „*památko, jako je Socha Svobody, je často používána k*

reprezentaci vzpomínek na Spojené státy americké jako uvítací místo pro přistěhovalce“ (s. 87).

Obr. 4 – Socha Svobody jako veřejný symbol



Zdroj: <http://socha-svobody.navajo.cz/socha-svobody.jpg>

Pro mnoho lidí je socha jasným symbolem svobody. Pokud popojdeme o kousek dál, dostáváme se na pevninu. Město New York je zcela jistě také veřejným symbolem. Sen každého cestovatele, který směřuje do New Yorku umírá touhou spatřit samotné město, které má více obyvatel než celá Česká republika. Pro turisty bude zcela jistě veřejným symbolem jak Socha Svobody, tak i samotné velkoměsto New York. Pro místní je Socha Svobody veřejným symbolem, ale město už pro ně tak významným symbolem být nemusí. Na tomto místě žijí a příliš symbolické to pro ně být nemusí.

Tyto symboly mohou být vystavěny i na počest nereálné události. Před 30 lety se v našich kinech objevil film “Marečku, podejte mi pero!” a nikdo netušil, co zdánlivě nevýrazný moment tohoto filmu způsobí. Fiktivní postava Hliníka, který se ve filmu odstěhoval do Humpolce, dokonale proslavila toto město natolik, že v září

roku 2002 byla vystavěna pamětní deska člověku, kterého nikdo neviděl a přesto ho zná celý národ (viz. Obr. 5). K pamětní desce se začali sjíždět turisté z celé republiky a z Hory Svaté Kateřiny se dokonce vypravuje každoročně vlak, který míří do Humpolce právě za Hliníkem.

Obr. 5 – pamětní deska v Humpolci, věnovaná Hliníkovi



Zdroj: [3] , <http://www.infohumpolec.cz/>

Tuan se zmiňuje i o důležitosti veřejných symbolů. Tu lze dokumentovat i na předchozím příkladu pamětní desky věnované Hliníkovi. Deska je umístěna v parku Stromovka. Pro nadšence a skalní fanoušky filmu má místo jistě specifickou důležitost. Důležitost se mění v průběhu času. V době odhalení byl památní kámen s deskou jistě velkým lákadlem. Místní se na něj chodili dívat a cítili významnost. Ačkoliv je to nedávno, co jej s největší slávou odhalili, nyní se u něj místní již nezastavují a nefotí si ho. Specifická důležitost pro ně ztrácí hodnotu a památník nyní získává spíše obecnou důležitost. Ta by později mohla přerůst až do momentu, kdy bude kámen s pamětní deskou pouze překážkou v parku (v prostoru).

3.2.2.2 Místa zvýšené péče (fields of care)

Druhou skupinou specifických míst jsou pro Tuana tzv. Fields of care. Český překlad vytvořil Vávra (2003) a nazval tato místa jako „místa zvýšené péče“. Od veřejných symbolů se liší tím, že nejsou příliš poznávány z vnějšku. Místa nemají specifické rysy, kterými by na sebe navenek upozorňovaly a přitahovaly turisty. Nedávají jasně najevo svůj význam. Tyto místa lze poznat

pouze zevnitř. Vytváří je člověk, který na daném místě žije. K tomu nepochybně přispívá každodenní zkušenost, prožitá na onom místě a hluboká citová provázanost s daným místem. V takovýchto místech, jsou lidé svázáni se svým materiálním prostředím a jsou si vědomi místní identity a prostorové omezenosti (Vávra, 2004). Vávra (2003) však připomíná, že „*i ten nejméně významný objekt, může sloužit ke zhmotnění citů*“ (s. 16). Podobně jako tomu bylo u veřejných symbolů, lze chápat tvorbu takovýchto míst jako proces investování porce citů do určitých věcí nebo míst. Vzpomeňme si na časy, kdy jsme měli své oblíbené čalouněné křesílko v obývacím pokoji. Měli jsme ho tolik rádi. Sedávali jsme na něj denně k televizním obrazovkám a rodiče naprosto přesně věděli, že je to naše místo. Jednoho dne se rodiče rozhodli pořídit si nový nábytek. Starý musel uvolnit místo novému a nám s nadsázkou tekly slzy pokaždé, když jsme projížděli kolem smetiště a na něm zahlédli náš oblíbený kus nábytku. Do tohoto místa jsme investovali své city. Něco pro nás to staré nemoderní křeslo znamenalo a stále znamená, i když jej nemáme na očích.

To, co nám pomáhá vytvořit si citové pouto k místu, je opakovaná zkušenost. Vávra (2003) píše ve svém díle, že „*pocit místa se dostává pod kůži každodenním kontaktem*“ (s. 17). Pokud si vzpomeneme na dětství v období první třídy, kdy nás maminky vodily každý den za ručičku od domova až k budově školy a odpoledne nás vyzvedávaly a dovedly nás zpět, pak nám tím zcela jistě vepsaly „pod kůži“ místo, které je naším domovem. V tomto místě (doma) vyrůstáme. Spíme v něm, snídáme, obědváme a samozřejmě se o něj staráme. Nedělní vůně čerstvě upečené bábovky, kterou umí upéct jen maminka, nás dokáže domů dovést doslova poslepu. Cítíme se zde v bezpečí. Jsme si vědomi pocitu, že za zdmi rodného domu, kde žijeme, jsme v místě a to v místě nám blízkém. Zafixovalo se nám do paměti, že do tohoto místa, které každý den opouštíme a poté se do něj vracíme, patříme. Nevzpomínám si, že bych po návratu ze školy otevřel dveře cizího domu a vešel do něj. Vždy jsem se vrátil tam, kde jsem doma. Jedná se tedy o opakovanou zkušenost.

Vše je podloženo i tím, že do našeho místa zvýšené péče (v tomto případě domov), nemá přístup někdo cizí. Situaci by mohla charakterizovat následující věta: „sejdeme se u mě“. Z věty je patrné, že se hovoří o nějakém místě. Jedná se o místo někoho, kdo v něm žije. Ostatní už vědí, že se nejedná o jejich místo, ale

o místo toho, kdo to vyslovil. Zatímco mluvčí se v místě bude cítit v bezpečí a stabilitě, ostatní budou pouze v pozici hostů.

Vávra (2003) připomíná, že „*na rozdíl od veřejných symbolů, nemají místa zvýšené péče vizuální identitu*“ (s. 18). Kolemjdoucí se na náš domov mohou dívat a vizuálně si uchovat v mysli, že ten či onen pán/paní patří do tohoto místa, ale co je v místě nepochopí a nevidí. Není to určeno pro ně. Příklady míst zvýšené péče i veřejných symbolů můžeme vidět v tabulce uvedené níže (viz. Tab. 2). Mimo jiné je zde uvedena i hospůdka nebo obytná čtvrť. Zcela jistě se jedná o místa a pokud se na ně podíváme blíže, bude se jednat o místa zvýšené péče.

Fakt, že každý má svá oblíbená místa je neodmyslitelný. Říká se, že kdo má rád pivo, má rád i hospodu. Nemusí to být pravdivý výrok, ale berme nyní v úvahu, že pravdivý je.

Tab. 2 – příklady Tuanových typů míst

veřejné symboly (public symbols)	místa zvýšené péče (fields of care)
<ul style="list-style-type: none"> • posvátné místo • pomník • monumentální architektura • velkoměsto 	<ul style="list-style-type: none"> • domov • obytná čtvrť • hospůdka, roh ulice • park

Zdroj: Vávra, J. (2004): Vnímání místa (upraveno)

Každý má svou oblíbenou hospůdku, do které pravidelně chodí s přáteli sledovat sportovní klání, hrát karty a šipky, nebo si prostě jen tak popovídat o uplynulém pracovním týdnu. Zkušenost se také opakuje a pro některé se hospůdka stává oblíbeným místem. Dochází zde i k procesu stmelování a posilování místní identity - místního cítění. Pouze místní štamgasti vědí, jak to v dané hospodě chodí, co si mohou a naopak nesmí dovolit k vrchnímu a obsluze a mají naprostý přehled o tom, kdo do místa patří a kdo ne. Pokud do této hospůdky přijdou cizinci (podle Relpha by se mohlo jednat o outsidersy), pak se může dostat na světlo světa i konflikt. Nově příchozí nevidí a nechápou, jak to zde funguje. Místní si budou svou hospůdku bránit. Střežit si svoje území. Nenechají se vystrnadit nově příchozími outsidersy.

Jiný příběh se odehrál několik let nazpět v obci Věž. Do části obce Skála se dostali lidé, kteří byli označováni jako bezdomovci. Nejprve bez povolení obsadili rozpadající se starý dům v části obce Skála. Dům pro ně dočasně sloužil pouze jako noclehárna. Ve dne se toulali po obci a širokém okolí a na noc se vraceli zpět do domu. Po nějakém čase se od místních doneslo k majiteli, že sídlo po zesnulých rodičích obsadili bezdomovci. Majitel se na místo vydal s tím, že je z pozůstalosti vyžene. Bezdomovci se vydali do sousední obce Věž. Útočištěm se jim stal starší rozpadající se dům, do kterého se zprvu nastěhovali pouze ti dva bezdomovci. Nikdo jim nedal svolení, nikdo je ale nevyháněl.

Z počátku probíhal každodenní život v obci jako obvykle. Obec se začne probouzet, lidé čekají na autobusy, které je mají odvést do škol a zaměstnání, někteří se shromažďují před obchodem, kde čekají na otevření, aby si stihli před odchodem do práce zakoupit čerstvé pečivo a uzeniny, zemědělské družstvo má brány u obou výjezdů odemčené a dokořán otevřené. Místní komunita si nově příchozích příliš nevšímá a zpočátku je toleruje.

Situace se začne měnit v momentě, kdy lidé začínají jezdit do práce automobily, prarodiče chodí doprovázet děti k autobusové zastávce a odpoledne jim chodí naproti. Lidé jezdí nakupovat výhradně automobily do vzdálenějších měst a tržby v obchodě slábnou. Důvody jsou zcela prosté.

Bezdomovci si přizvali známé a z původního počtu dvou jich v malém domku nedaleko centra obce pobývalo podle svědků a sousedů hned sedm. Dva z nich postávají v ranních hodinách před obchodem a popíjejí levný alkohol a na zákazníky mají urážlivé připomínky. Lahve od alkoholu se povalují kolem autobusových zastávek. V čekárně u zastávky občasně jeden z nově příchozích bezdomovců přespává a vzrůstající počet drobných krádeží v místním zemědělském družstvu (nafta, stavební materiál, nářadí a dřevo) donutilo správce zamykat brány družstva. V obci je v okolí nově obsazeného domku cítit nepříjemný zápach. Lidé se budově vyhýbají obloukem a denně si chodí stěžovat starostovi obce na podezřelé chování skupiny bezdomovců.

Charakteristické pro místní je, že vnímají místo kde žijí, jako čisté, stabilní a bezpečné bez možných nebezpečí. Jejich domovy (místa zvýšené péče) se náhle ocitli v ohrožení. Jednání, vtíravost a troufalost přistěhovalců donutila místní k přehodnocení svých hodnot a postojů.

Tito přistěhovalci jednoznačně narušili místo zdejší komunity. Vávra (2003) připomíná, že „každá komunita představována prostorově soustřednými kružnicemi, které vymezují úroveň lokální, regionální, národní a nadnárodní a v každé úrovni jsou vymezeny ve vnímání obyvatel“ (s. 18). Místní žijící v obci Věž mají vlastní identitu. Tvoří ucelenou komunitu. Každý si zde uvědomuje odkud pochází, kde žije a co ho tu drží. Identita komunity se vytvořila kolem silné skupiny rodáků a dlouhodobě zde žijících obyvatel, kteří se zde cítí doma. Jedná se o jádrovou kružnici. Druhou vnější soustřednou kružnici pak představují přistěhovalci z vnějšku. V našem případě se jedná o bezdomovce. Ti obsadili tu část prostoru v obci, kterou místní komunita doposud nevnímala. Z budovy, které si nikdo doposud nevšímal, se stalo místo pro bezdomovce. Zároveň se také stalo místem, které znamenalo nebezpečí pro místní komunitu. Bezdomovci narušili identitu místní komunity natolik, že bylo nutné situaci řešit.

Starosta a místní zastupitelé přilehlých obcí se dohodli na radikálním řešení. Oznámili přistěhovalcům, že budovu musí opustit, neboť má narušenou statiku a mohla by se na ně zřítit střecha a zavalit je. Bezdomovci se nebránili a místo, které téměř „náhodně“ obsadili, nyní opustili. Následně byla budova stržena a srovnána se zemí. Podle místních byli v nedávné době tito bezdomovci spatřeni ve 12 km vzdáleném Havlíčkově Brodě, kde se zdržují v okolí vlakového nádraží.

Obec se postupně vracela do stavu, který panoval před příchodem bezdomovců. Lidé opět začali častěji navštěvovat místní obchod. Do zaměstnání a škol začali opět jezdit více autobusovou dopravou, ale některé věci se do původního stavu nevrátily. Brány družstva se na noc zamykají i přesto, že drobné krádeže již vymizely. Prarodiče stále doprovází děti k autobusové zastávce a zaměstnanci obce čas od času prohlízejí zchátralé neobydlené budovy a chatovou oblast, aby předešli situaci, jako byla ta z nedávné minulosti. Téměř roční pobyt bezdomovců dokázal v obci pozměnit chování a jednání místní komunity a do budoucna ji poznamenal.

3.3 Místo jako domov

Kde je tvůj domov? Kde se cítíš doma? Kde bydlíš? Toto jsou jedny ze základních otázek, které si lidstvo pokládá od pradávna. Již v samém začátku

kapitoly, jsem uváděl hned několik příkladů, co si lze pod pojmem „domov“ představit. Mimo klasický rodinný dům se zahradou, byt v panelovém domě, nebo rodnou vísku, kde žijí naši rodiče či sourozenci, lze chápat domov mnoha jinými různými způsoby. Amazonští indiáni mají své domovy v primitivních vesničkách uprostřed džungle a obhospodařují určitou oblast lesa. Les pro ně znamená mnohem více než jen pouhou zalesněnou plochu. Je pro ně domovem. Pokud však nastane den, kdy přijedou buldozery a začnou devastovat deštný prales (viz. Obr. 6) za účelem těžby vzácných dřevin a nebo pro výstavbu komunikace, pak se indiáni nacházejí v beznadějně situaci, kdy jsou nuceni opustit svůj domov – les.

Obr. 6 – kácení deštných pralesů v Amazonii



Zdroj: <http://www.differentlife.cz/ekologie02.htm>

Státní symboly jsou charakteristické pro každý stát na světě. Mezi státní symboly České republiky je podle zákona 3/1993 Sb. zařazena i hymna “Kde domov můj?”. Hrstka obyčejných slov, které sepsal Josef Kajetán Tyl a hudbu složil František Škroup poprvé zazněla v roce 1834. Tato píseň rychle zlidověla a získala si dominantní postavení národní písně. [4]

Slova hymny přímo nabádají k vlastenectví. Zpívá se v nich o kráse a o lásce k naší rodné české vlasti. Finální slova hovoří sama za sebe, když končí větou: “země česká domov můj.”

Pokud si vybavíme některá fotbalová utkání na mezinárodní úrovni, kde prakticky 20 000 diváků zpívá jednohlasně právě slova naší národní hymny, pak většině z nás přejde lehké mrazení po zádech, nebo alespoň cítíme, jak se svírá naše srdce. Z naprostého ticha před začátkem utkání, se line hlas, který nese sílu soudržnosti, hrdosti, identity a dává najevo, že my jsme ti, kteří jsou zde doma.

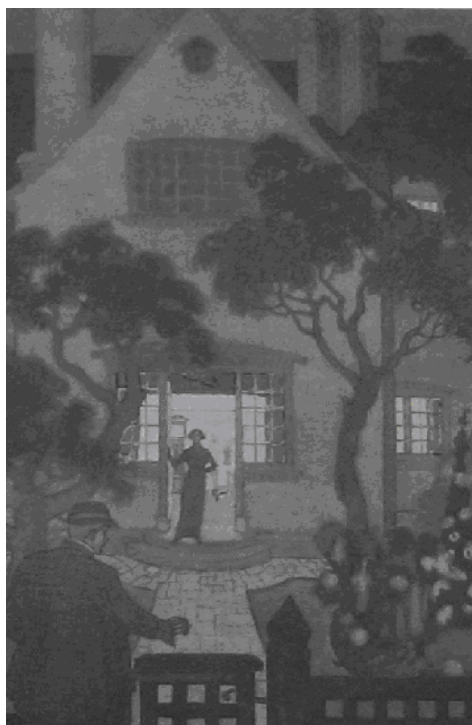
Jak uvádí ve svém díle Cresswell (2004), domov je „*pro mnoho z nás nejběžnějším příkladem místa*“ (s. 24). Tentýž autor také zdůrazňuje, že přeměnou samotné planety Země na domov, vytváříme místa nespočetně různými způsoby. Cresswell (2004, s. 24) se odkazuje opět na Tuana, který připomíná, že domov je exemplárním příkladem místa, v němž lidé cítí propojení a v němž jsou zakořeněni. S odkazem na předchozí podkapitolu je patrné, že se jedná o fields of care (místa zvýšené péče). Domov je místem, kde se cítíme sami sebou. Vzpomeňme si na příběh z kapitoly 3.1, kdy student přestavěl nábytek v kolejním pokoji tak, jak je na něj zvyklý z domova. Prosté vysvětlení jeho jednání je, že se chtěl cítit jako doma.

Že opakování zkušenosti je podstatné při tvorbě míst, již bylo řečeno. Místo jako je domov, se v našem životě často vyšplhá až na první příčku v našem pomyslném žebříčku míst a je to podloženo i tím, že bývá často naším počátečním startovním bodem, ze kterého se vydáváme na ostatní místa. Filosof Gaston Bachelard (1994, cituje Cresswell, 2004), ve své knize *Poetics of space* (Poezie prostoru) uvažuje o domě/domově, jako o primárním prostoru, který zde vystupuje v roli prvního světa nebo prvního vesmíru. Primární prostor nám posléze umožňuje porozumět všem ostatním prostorům, které jsou vně. To je více než srozumitelné, neboť právě díky zkušenostem a prožitkům z domova, jsme schopni chápat a porozumět dalším místům.

Při vykonávání každodenních činností se pravidelně pohybujeme z jednoho místa na druhé, vytváříme jakousi stopu, takže časem se vytvoří síť míst a jejich spojníc, což se otiskne do našich systémů vnímání a ovlivní naše osobní očekávání (Vávra, 2004). To Tuan (česky Vávra, 2004) označoval jako zvykové pole (habit field). Podstatné je, že ho dokážeme popsat a pohodlně se v něm pohybujeme s minimální nutností změny (Vávra, 2004). Pokud se zamyslíme nad tím, kterými místy procházíme během našeho každodenního života, uvědomíme si, že často opisujeme některé geometrické obrazce, jejichž vrcholy jsou místa a stěny tvoří spojnice těchto míst.

Autorky Bluntová a Dowlingová (2006) ve svém díle představují myšlenku dualistického vnímání domova. Dualistické chápání prezentují například ve vztahu domova k práci, kde je v pozadí ženské vnímání domova a mužské vnímání práce. Zatímco domov představuje soukromí, rodinu, emoce, reprodukci, tradici, místní význam a stabilitu z pohledu ženského, tak práce představuje otevřený sociální prostor, veřejnost, racionálnost, produkci, modernost, globální význam a proměnnost z pohledu opačného pohlaví. Na Obr. 7 je znázorněn obrázek z knihy E. W. Godfrey, která se jmenuje *The Art and craft of home making*, která byla vydána v roce 1913.

Obr. 7 – obal knihy E. W. Godfrey



Zdroj: Blunt, A.; Dowling, R. (2006): *Home*, s. 19. (upraveno)

Na obrázku je znázorněn muž vracející se z práce, zatímco jeho žena stojí ve dveřích jejich velkého domu. Světlo a teplo, které vyzařuje ze dveří a oken domova, představuje bezpečné a pohodlné útočiště, které udržuje manželka pro manžela. Také je zde patrné rozdělení rolí v rodině, jak jej vnímali lidé v tehdejší době. Zatímco muž byl výhradně tím, kdo chodil do práce mimo domov a vydělával prostředky na živobytí, pak žena byla vnímána v tehdejší době jako ta, která pracuje v domácnosti (Blunt and Dowling, 2006). V dnešní době, kdy je svět více otevřený impulzům zvenčí, je toto vnímání domova poměrně zastaralé. Často

je v rodině role muže a ženy vyrovnaná. Někdy dokonce i obrácená. Žena již nezůstává a nepečuje o domov v době nepřítomnosti muže. Oba se podílejí na udržování zmiňovaného světla a tepla domova.

V místě zvaném domov je nutné cítit zakořenění, identitu, stabilitu a bezpečí. Tuan (1974) mluví o stabilitě a trvalosti domova jako významné vlastnosti místa. Ne vždy tomu tak je. Vzpomeňme si na lidi, kteří utrpěli během svého života ztrátu domova. Ať už jsme hovořili o indiánském obyvatelstvu z amazonského pralesa, které ztratilo domov z důvodu těžby vzácných dřevin, nebo stavby komunikací. Podobné případy se odehrávají všude kolem nás v jiných měřítkách a situacích. Živelné pohromy, jako jsou například povodně a požáry, dokáží způsobit ztrátu domova stejně jako války a politické konflikty.

Při povodních v České republice z roku 2002, došlo k jedné z největších přírodních katastrof moderní české historie. Byla to největší povodeň od ničivé Velké povodně v roce 1845. Situace se v menší míře opakovala i v roce 2009 (viz. rámeček 3). Zaplavené domy, stržené zdi a nánosy bahna. To vše jsou nepříjemné věci. Ztráta domova je zde na místě (viz. Obr. 8).

rámeček 3

(...) V důsledku intenzivních dešťů se od 24. června 2009 zvedly hladiny toků nejprve v Moravskoslezském kraji, postupně pak záplavy zasáhly i Olomoucký, Jihočeský, Zlínský a Královéhradecký kraj, tedy celkem 13 okresů a v nich 209 obcí. Nejhuře bylo postiženo Novojičínsko, Jesenicko, Prachaticko a Strakonicko.

Všechny lidské oběti si povodně vzaly na území severní a střední Moravy. Jen na Novojičínsku zahynulo devět lidí, další dva pak zemřeli na Přerovsku a ve Valašském Meziříčí, dva na Jesenicku. Osm lidí z celkového počtu 13 obětí utonulo a ostatní zemřeli na následky zdravotních problémů a pozdní lékařské péče. Záchranáři museli v kritických oblastech evakuovat 1 404 osob. Ve všech postižených krajích záplavy zasáhly 2 146 domů, z toho 22 obydlí čeká nutná demolice. Ústřední povodňová komise zatím odhaduje celkové škody na 5,6 miliardy korun, suma se však bude zřejmě ještě navyšovat. (...)

Zdroj: [5]

Lidé ze zaplavených a naprosto zničených domů dostali sice po záplavách finanční záplatu od pojišťoven, ale povětšinou finanční částky nedosahovaly částek potřebných k rekonstrukci poničených domů. Byli nuceni přestěhovat se na jiná místa. Často do vzdálenějších lokalit a museli opustit to, čemu říkali domov. Takřka ztratili domov a nyní jsou nuceni začít od nuly a vybudovat si pro svou rodinu nové zázemí. Někteří si vystavěli nové domy opodál, jiní směřovali do blízkých měst, kde jim byli nabídnuty volné byty v panelových domech.

Obr. 8 – ničivé záplavy z roku 2009 způsobily ztrátu domova mnoha bezbranných lidí



Zdroj: <http://media.novinky.cz/288/172889-gallery1-unpqw.jpg>

Mnozí z nás se jistě někde dočetli, či doslechli, o dění po druhé světové válce, kdy se do domovů odsunutých Němců nastěhovali Češi a takřka dosídlili pohraničí. Někteří z nich na místě žili až do 80. let 20. století a poté museli své domovy opustit znovu, aby uvolnili místo těžbě hnědého uhlí. Tito lidé přišli o domov v průběhu života dokonce dvakrát (Vávra, 2004). Pokud bychom pátrali hlouběji, zjistili bychom, že na světě je mnohem více takovýchto podobných příběhů, ať už z důvodu přírodních katastrof, nebo politických neshod.

Nemusí to být pouze impulzy zvenčí, které zapříčiní ztrátu domova. Příčiny ztrát domova mohou mít původ již v samotném domově. Rozvod dokáže způsobit ztrátu domova také (viz. rámeček 4).

Otázka: Cítíte se ve Věži jako doma?

V.P.: *Nemohu říci, že jsem tělem i duší Věžák. Pocházím z Mostu, ze severu. Tam jsem se narodil a vyrůstal jsem tam do svých 18 let.*

Otázka: Co Vás sem přivedlo na Vysočinu?

V.P.: *Rodiče se mi ve 4 letech rozvedli a otec se přestěhoval do Lomu u Litvínova. Já jsem vyrůstal s matkou, která našla útočiště ve městě Most. Tenkrát se lidé stěhovali za prací a automaticky k tomu dostávali byt za směšnou cenu. Do svých 16 let jsem pendloval mezi matčíným bytem ve městě a otcovým domem na venkově v Lomu. Základní i střední školu jsem navštěvoval v Mostě, měl jsem to ani ne 100 metrů od domova. Měl jsem tam spousty přátel ať už ze školy nebo ze sídliště. Vzpomínám si, jak jsme denně chodili na nedaleké hřiště a hráli tam fotbal a poté hromadně chodili posedět do místní cukrárny na pohár. Měli je tam fantastické.*

Otázka: A poté jste se s otcem přestal vídat?

V.P.: *Ne tak docela. Otec si hned po rozvodu našel náhradu a brzy se oženil. Mám tři nevlastní sourozence. Jenže jeho nová paní pochází ze Znojma, což je na druhém konci republiky. Otec se tedy s ní dohodl, že se přestěhují někam na Vysočinu, aby to jeho žena měla blíže k domovu na Moravu. Za otcem jsem jezdil na prázdniny a během těch dvou let jsem pochopil, že na Vysočině je mnohem lépe než tam na severu v Mostě.*

Otázka: Dokázal by jste ty rozdíly nějak specifikovat?

V.P.: *Nevím jestli to tak připadalo jen mě, ale v Mostě to bylo takové černé, smutné a depresivní. Cítil jsem tam nebezpečí a strach. Lidé byli nepřijemní. Tady ve Věži, nebo konkrétně na Vysočině je vše barevnější, veselejší a přátelštější. Pokaždé když končily prázdniny a já se vracel z Vysočiny na sever Čech, tak jsem pozoroval ty rozdíly. Než jsem si opět zvykl na každodenní život na sídlišti, tak jsem měl sto chutí odjet zpět na Vysočinu k otci a jeho nové rodině.*

Otázka: Takže jste tu chuť nakonec dostal a přestěhoval se sem do Věže?

V.P.: *Ano. Situace byla následující. Dovršil jsem 18 let a rozhodoval se, zda žít s matkou nebo otcem. Měl jsem jasno. Požádal jsem otce a jeho novou ženu, zda u nich budu moci bydlet, než se postavím na vlastní nohy a oni mému přání vyhověli. Rok jsem žil u nich a do Mostu jsem jel pouze na matčiny narozeniny, nebo při jiné příležitosti. Ovšem ani nový začátek na novém místě nebyl jednoduchý. Jako každý dospívající mladý muž v tehdejší době, jsem byl nucen absolvovat základní vojenskou službu. Dali mi sice rok odklad, ale i ten rok nebyl jednoduchý.*

Z přátel, které jsem zde našel během ročního bydlení u otce a jeho nové rodiny, my jich po návratu z "vojny" zbylo jen několik. Někteří se oženili a založili rodiny a jiní si našli nové přátele. Brzy jsem díky otci získal práci ve 20 km vzdálené fabrice a tam poznal jednu moc milou dívku. Netrvalo to moc dlouho a po tříleté známosti jsme se rozhodli pro sňatek. Když jsme se dohadovali zda si vzít byt v Havlíčkově Brodě, nebo jít bydlet do dvougeneračního baráku v Tisu s manželčínými rodiči, měl jsem jasno. Mě tu totiž už nic nedrželo. Otec byl i rád, když jsem opouštěl jeho dům.

Otázka: Takže jste našel útočiště v Tisu. Jaké to tam bylo?

V.P.: *První roky hezké. Vše šlapalo jak mělo. Založili jsme rodinu, opravili si horní patro domu a já si našel v práci i v obci nové přátele. Lidé mě přijali bez sebemenších obtíží. Jenže procházka růžovým sadem netrvala dlouho. Jednoho dne jsem přišel domů z práce a na stole byly rozvodové papíry. Neměl jsem na výběr. Podrobnosti Vám sdělovat nehodlám.*

Otázka: Budoval jste 6 let domov a zázemí a poté jste byl nucen vše opustit?

V.P.: *Jednoduše řečeno ... ano. Z práce mě propustili kvůli krizi a bývalou ženu jsem jinde než u soudu vidat nechtěl. Měl jsem dvě možnosti. Buďto se vrátit zpět do Mostu k matce, o které jsem celé roky nevěděl, jak žije a co dělá, a druhou variantou bylo poprosit opět otce. V podvědomí jsem věděl, že Vysočinu opustit nesmím. Už jen proto, že s bývalou ženou mě spojují mé dvě děti. Chtěl jsem jim být nablízku. Otec mi opět vyhověl a nechal mě u sebe bydlet.*

Otázka: Následně jste se vrátil do Věže. A jak spatřujete Váš staronový domov nyní?

V.P.: *Z tehdejších přátel jsem tu už žádné nenalezl. Lidé z mé generace se rozprchli do světa. Měl jsem strach, že mě tu nepřijmou zpět. Ale zmýlil jsem se. Našel jsem spousty přátel i mezi mladšími lidmi a ti mě berou jako sobě rovného. Jestli to vnímám jako domov? Odpověď zní ano. Kdykoli někam jedu a někdo se mě zeptá: „odkud jsi?“, pak rád odpovím „jsem z Věže“, nebo „jsem Věžák“. Jsem si vědom, že sem patřím. Občas si vzpomenu na doby, kdy jsem vyrůstal v Mostě s matkou, nebo na nedávnou minulost, kdy jsem žil v Tisu, ale teď vím, že jsem doma tady.*

Zdroj: osobní rozhovor

Z předešlého rozhovoru s panem V. Procházkou jsme si potvrdili fakt, že domov lze ztratit v jednom místě a nalézt v jiném. Jak uvádí autorky Blunt a Dowling (2006), nelze chápat domov pouze jako fyzicky existující místo, ale je potřeba ho vnímat a chápat jako pojmový a citový prostor, ve kterém se prolíná komunita, identita, osobní zájmy a kulturní zázemí. V tomto smyslu je domov proměnlivým pojmem. Domov může být transformován, nově vytvořen a může se vyvíjet ve vztahu k okolnostem, ve kterých se lidé nacházejí a vybírají si, kde se usadí. To se vztahuje i na rozhovor v rámečku 4. Dotazovaný opustil domov hned dvakrát. Pan V. Procházka se ocitl v situaci, kdy měl možnost opustit svůj dosavadní domov v Mostě a přesunout se za otcem na Vysočinu. Opustil matku, prarodiče, přátele a stopy, které vytvořil na místě, kde žil, pomalu vymizely.

Postupem času v novém místě (obec Tis) založil rodinu, vytvořil nový domov. Okolnosti ho donutily ke druhému opuštění několik let budovaného “nového” domova. Jak sám okomentoval situaci, kdy se rozhodovali s ženou kde bydlet po svatbě, „*Mě tu totiž už nic nedrželo.*“ Místo, kde žije jeho otec pro něj ztrácelo prioritu. Po rozvodu to bylo vše jinak. Napodruhé našel domov u otce v obci Věž a po dvou letech života v obci se zde cítí doma a sdílí identitu místní komunity, ve které žije. Stal se z něj „Věžák“. Myšlenka návratu do Mostu (kde vyrůstal) u něj neměla naději uspět. Hrozba citového odloučení od dětí, způsobená absencí častého kontaktu s nimi, mu vytvořila jakousi psychickou závoru, kterou neměl sílu obejít. Zůstal jim na blízku a k tomu opakovaně našel domov.

Mluvili jsme o ztrátě domova, znovunalezení, nebo o opětovném návratu do domova. Je třeba se také zmínit o návratu například z exilu, kdy vždy nemusíme být vítáni v místě, odkud pocházíme.

Libérie je stát v Africe, který se nachází na západním pobřeží kontinentu, jehož břehy omývá Atlantský oceán. Jeho sousední státy jsou Guinea, Pobřeží slonoviny a Sierra Leone. Republika, která je jen o něco málo větší než Čechy, byla založena v roce 1847 a už při té příležitosti bylo pravděpodobně zaděláno na pořádné problémy.

Na počátku 19. století založili američtí odpůrci otrokářství společnost, jejímž cílem byl návrat osvobozených otroků do Afriky. Společnost získala východně od mysu Mesurado kousek území na pobřeží západní Afriky a brzy se sem stěhovali první černí osadníci, kteří byli osvobozeni a zbaveni označení otrok. Začali zabírat půdu, která jim ale nepatřila a první střety s domorodým obyvatelstvem byly na světě. V roce 1847 se nové osady spojily a 26. července vyhlásily samostatnou novou republiku jménem Libérie – země svobody. [6]

Amerických Liberijců bylo zhruba 20 000 a v novém státě se museli srovnat až s šestnácti různými kmeny, které postupně zatlačovali do vnitrozemí (viz. rámeček 5).

rámeček 5

(...) ani osadníci neměli v Libérii na různých ustláno. Pocházeli sice původně většinou z pobřeží Afriky, ale někteří už celé generace žili v Americe. V Africe byli bezmocní stejně jako jakýkoli bílý příchozí. Většina jich pocházela z plantáží a byla zvyklá na práci v zemědělství, jiní zase přicházeli z měst a jen těžko si zvykali na africké poměry. Ti všichni ale měli mocného spojence - Ameriku. Díky USA se v Libérii objevily gumovníkové plantáže (do roku 1961 hlavní liberijský produkt), těžila se železná ruda... A ve všech amerických projektech měli vedoucí postavení američtí Liberijci. (...)

Zdroj: [6]

Spory s domorodci nikdy úplně neustaly a američtí Liberijci si udrželi vládu až do roku 1980 a to i přesto, že v této době tvořili jen pouze 5 % obyvatelstva (viz. rámeček 6). [6]

rámeček 6

(...) jenomže původního obyvatelstva bylo mnohem víc a navíc se mohli Liberijci inspirovat u svých sousedů - v celé Africe to začínalo vřít. Prezident William Tubman, který zemřel roku 1971, se sice stejně jako jeho nástupce William Tolbert pokoušel nastolit jakous-takous rovnováhu mezi Afričany a americkými Liberijci, ale už bylo pozdě. V roce 1980 se Libérie vydává na cestu vojenských převratů. (...)

Zdroj: [6]

Rokem 1980 zde končí vláda amerických Liberijců - vzbouřenci tehdy popravili téměř celou vládu. Moc převzala vojenská organizace Lidová rada v čele se seržantem S. K. Doem, který nakonec skončil naprosto stejně jako jeho předchůdce. Pokus o navrácení osvobozených otroků do jejich "domovské" země se stal nechvalným omylem lidstva.

Ačkoliv USA měly zřejmě dobré úmysly a chtěly pomoci osvobozeným otrokům vytvořit si nový "domov", vrátit jim to, co jim v době kolonizace amerického kontinentu sebraly – svobodu, volnost, práva - tak příliš nepřemýšlely nad následky, které vzniknou tím, že do místa, které patřilo kmenům západní Afriky, zasadí domov někomu, kdo tam již celé generace nepatří. Tento návrat do tzv. "staronového domova", se stal pro americké Liberijce jistě vítaným odškodněním za hříchy, které jim byly způsobeny. Kdyby však někteří z nich

věděli, že ve staronovém domově nebudou již vítáni, jistě by si svou volbu vrátit se na břehy země jejich předků (Afrika) rozmysleli. Po dlouhé generace vyrůstali v Americe jako otroci a najednou se ocitli svobodní a na cizím území. Kdysi to býval domov jejich předků, ale jejich domov to není.

4. Místa kterými procházím

V této kapitole se zaměřím na podrobnější charakteristiku místa, ve kterém žiji. Z mého pohledu zcela jistě půjde o domov. Mým cílem v této kapitole bude charakterizovat tyto místa v rámci poznatků z prostudované literatury, která je uvedena ve druhé kapitole a ve třetí kapitole této práce je názorně přiblížena.

4.1 Obec Skála – „můj domov“

4.1.1 Vymezení území

Obec Skála se nachází v severozápadní části kraje Vysočina. Administrativně spadá do okresu Havlíčkův Brod. Správně není samostatnou obcí, ale je uváděna jako část obce Věž. Obec lemuje silnici první třídy, která tvoří jednu z páteřních tepen kraje a propojuje mimo jiné kraj Jihočeský s krajem Pardubickým. Obec se rozkládá přibližně ve dvou třetinách trasy z města Havlíčkův Brod do města Humpolec, od kterého je vzdálena přibližně 6 km. Vzdálenost Havlíčkův Brod – Skála je přibližně 18 km.

4.1.2 Socioekonomická stránka

Jak již bylo řečeno, obec se nachází v kraji Vysočina, který postupem času získal podtitul „bramborářský“ region. Kopcovitý krajinný ráz a chladnější klimatické podmínky s průměrným ročním úhrnem srážek 712 mm, umožňují pěstovat tuto okopaninu takřka po celém kraji. Je tomu tak i v širokém okolí obce Věž i její části Skála. Ve Věži sídlí Zemědělská akciová společnost Věž. Ta na svých webových stránkách uvádí, že poskytuje 50 pracovních míst a tím se stává druhým v pořadí, co se týče poskytování pracovních příležitostí pro místní. Největším zaměstnavatelem je však kafilérie ASAP Věž – asanační podnik, která poskytuje až 90 pracovních míst. Třetím největším zaměstnavatelem je Ústav sociální péče pro dospělé (35 míst). Pokud bych se měl zaměřit v oblasti pracovních příležitostí konkrétněji na část obce Skála, ve které žiji, pak bych měl zmínit areál starého Lihovaru (5 pracovních míst) a rodinný podnik Čalounictví

Steiner, které pracovní příležitosti neposkytuje a doposud zaměstnává pouze rodinné příslušníky. Na území má svou základnu také soukromá firma zabývající se výkopy, podvrty komunikací a hloubkovými vrty studní. Ta zaměstnává 6 pracovníků.

Co se týče občanské vybavenosti, v obci Věž se nachází obchod s potravinami, základní škola (1. – 5. ročník) a mateřská škola. Ordinance praktického lékaře je umístěna na obecním úřadě, ale lékař sem dojíždí jednou týdně. To samé platí i o zubaři. Kadeřnictví jsou rozmístěna po částech obce, kde si vlastní salon založily vyučené soukromé kadeřnice. Autobusová doprava je vyhovující a v pracovních dnech zde projíždí pravidelná linka Havlíčkův Brod – Humpolec až osmkrát za den a také zde staví i dálkový autobus ve směru České Budějovice – Hradec Králové.

Bytový fond v obci Věž k 1. 3. 2001 čítal celkem 299 bytů z nichž je celkem 225 trvale obydleno. V rodinných domech se nachází většina z uvedeného počtu bytů (204). Zbytek je situován do bytovek.

Přirozený přírůstek se pohybuje mezi 2 – 10 a z okolních obcí je jedinou, která má tento koeficient kladný. Přírůstek obyvatelstva stěhováním se v období let 2001 – 2006 pohyboval v intervalu 100 a více obyvatel. Celková struktura obyvatelstva obce Věž i její části Skála je uvedena v tabulce tab. 3. Obec Věž tomu přispěla rekonstrukcí staré školní budovy, kterou zmodernizovala a přestavěla ji na moderní bytovku a také vykopením pozemků směrem na Havlíčkův Brod, kde vytvořila stavební parcely, které se ihned rozprodaly.

Tab. 3 - struktura obyvatel města Humpolec, obce Věž a části obce Skála

Obec, část obce	počet obyvatel	ženy	muži	ve věku 0 – 14 let	ve věku 65+	ekonomicky aktivní obyvatelstvo
Humpolec	10929	5642	5287	1710	1712	5337
Věž	539	287	252	79	118	220
Skála	89	48	41	9	21	46

Zdroj: Statistický lexikon obcí České republiky 2005

Vzhledem k nízkému počtu pracovních míst na území obce, je nucena většina ekonomicky aktivních obyvatel vyhledávat práci v blízkých městech

(Humpolec a Havlíčkův Brod), popřípadě musí přistoupit k dojíždce za prací v rámci delší destinace. Vzhledem k tomu, že se obec nachází 6 km od města Humpolec, které je situované u dálnice D1, tak se místní lidé začali zajímat o pracovní příležitosti např. v hlavním městě České republiky v Praze. Hned několik místních obyvatel se vydává v pondělí ráno na autobus, směřující do nedalekého Humpolce a poté pokračují dálkovou linkou směr Praha. Do Prahy trvá cesta autobusem přibližně 1 h 30 min z Humpolce. Osobním automobilem je to o několik minut kratší. Tito vyjíždějící se vrací z práce na konci pracovního týdne. V tab. 4 je znázorněno rozdělení ekonomicky aktivního obyvatelstva obce Věž a části obce Skála.

Tab. 4 – ekonomicky aktivní obyvatelstvo a vyjíždějící za prací

Obec, část obce	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo				
	celkem	v zemědělství, lesnictví, rybolovu	v průmyslu a stavebnictví	ve službách	vyjíždějící za prací
Humpolec	5337	248	2252	2584	1218
Věž	220	31	75	104	119
Skála	46	8	13	23	25

Zdroj: Statistický lexikon obcí České republiky 2005

Podobné statistiky lze vyhledat i o vyjíždějících studentech, žácích a učních. Těch je v obci Věž zaznamenáno 87. V části obce Skála je jich uvedeno 10. Žáci vyjíždí za základním či středním vzděláním do nedalekých měst na střední školy a učiliště. Nachází se zde i vysokoškoláci, kteří směřují nejčastěji do Brna a do Prahy. Někteří si zvolili pro své další působení České Budějovice, Liberec a jiná vzdálenější města.

4.1.3 Charakteristika obce Skála jako místa a domova

Obec Skála je pro mě domovem. Už jen samotný fakt, že jsem zde vyrůstal od narození (25. 12. 1985) a žiji zde do současnosti potvrzuje, že se zde cítím lépe, než na jakémkoliv jiném místě na světě. Mám zde domov, rodiče, přátele a jiné místo neznám lépe než právě Skálu. Každodenní zkušenosti se zde opakují a to je podle Tuana důležité při vnímání místa. Kdykoliv jsem se vydával na daleké cesty například do Liberce (studium na vysoké škole), do Prahy, Jihlavy nebo blízkého okolí, opouštěl jsem domov. Vždy, když jsem měl zpětně značku, která ohraničuje začátek obce Skála (viz. Obr. 9), pak jsem se již nemohl dočkat, až vystoupím na místní autobusové zastávce a vydám se do 300 metrů vzdáleného domu, který leží nejblíže mému srdci (viz. Obr. 10).

Obr. 9 – začátek obce Skála



Foto: Autor (10. 4. 2010)

Obr. 10 – můj domov



Foto: Autor (24. 3. 2010)

Pro někoho je to pouze velký rodinný dvougenerační dům s třicetiletou historií. Pro mě je to domov, kde žiji. Podle Tuanovi charakteristiky z kapitoly 3.2.2.2 se jedná o mé místo zvýšené péče (field of care). Pokud se na budovu podívá člověk zvenčí, který do místa nepatří, podle Replhovy terminologie by se mohlo jednat o nezasvěcenec (Vávra, 2004), pak jej dokáže popsat pouze jako místo, na které se dívá a nemá pro něj hlubší citový význam. Je to domov někoho jiného. V obci Skála je situováno 31 rodinných domků. Přibližně 5 domů se stavělo ve stejném období jako náš dům. Domy jsou si podobné v půdorysu i ve stylu, který jim vtiskla tehdejší vláda. Liší se pouze orientací a rozmístěním balkonů a oken. Avšak jen do jednoho jediného domu mohu vstoupit a cítit se v něm doma.

Já jsem ve vztahu k domovu podle Replhovy terminologie existencionálně zasvěcený do místa. Kdykoliv se mě někdo zeptá, zda jsem z Věže, razantně odpovím, že pod Věž patříme administrativně, ale jsem ze Skály (viz. Tab. 5). Vztah mezi identitou a místem se projevuje i ve vzdálenosti (Vávra, 2007). Čím více jsem vzdálen od domova, tím více zjednodušuji odpověď na otázku „kde bydlím?“.

Tab. 5 – vztah identity, místa a vzdálenosti. Odpovědi na otázku: Odkud jsi?

místo dotazu	srozumitelná odpověď
obec Věž	ze Skály
město Humpolec	Věž, Skála
město Pelhřimov	Věž, okres Havlíčkův Brod
Liberecký kraj	Vysočina, Havlíčkův Brod
ve Francii	z České republiky, jihovýchodně od Prahy

Zdroj: Vávra, J. (2007): *Koncept vnímání místa a jeho využití v geografické praxi*, (upraveno)

V obci Skála je hned několik veřejných symbolů. Asi nejvýznamnějším je kostel Nebevzetí Panny Marie (viz. Obr. 11). První zmínky o kostele jsou datovány do roku 1352. O stavbě však nejsou žádné podrobnější informace. Jedinou zmínkou je, že místní fara platila 9 grošů papežských desátků, právě za tento kostel. Doložená zpráva o dřevěném kostele pochází z roku 1653. Dřevěná stavba zde stála až do roku 1728. V té době se stal kostel vyhlášeným poutním místem a majitel okrouhlického panství (pod které Skála patřila), se rozhodl na místě vybudovat kostel větší a prostornější. Zhotovení plánů zadal známému pražskému architektovi italského původu Giovannu Santinimu. Na skalním ostrohu nad vesnicí tedy vyrostla mohutná barokní stavba. (Pleva, 2008)

Každou neděli se zde koná mše, na kterou se sem sjíždí lidé z širokého okolí. Roku 1990 sloužil v kostele děkovnou mši svatou rodák ThDr. Jan Bárta, který přijel domů po desetileté emigraci v Itálii (Pleva, 2008). Současný farář sem dojíždí z 16 km vzdáleného kláštera v Želivě.

Majestátnost a symboličnost stavby je pro místní věřící jistě symbolem stejně tak, jako je symbolem pro zvědavé turisty. Na první pohled upoutá zraky kolemjdoucích a vyvolává v nich určitý pocit úcty. Kostel má svou atmosféru významnosti. Lidé toto místo vytvořili díky své víře v Boha a investovali do místa emoční porci, kterou ztvárnili pomocí této stavby.

V areálu kostela se nachází i malá márnice a stará fara, vystavěná také v barokním stylu. Rozpadající se fara byla v devadesátých letech minulého století prodána soukromému majiteli a ten si z ní udělal honosné letní sídlo, což mu místní nemohou odpustit. Fara mu sice byla prodána dobrovolně, ale majetné automobily stojící v době nedělní mše u kostela, tvoří prapodivný kontrast. Z mého pohledu by se mohlo jednat o jisté zbavení se odpovědnosti za zchátralou faru a

na druhém místě následná kritika na adresu nového majitele. Hovoříme zde o rozpolcenosti názorů místních.

Obr. 11 – kostel Nebevzetí Panny Marie jako veřejný symbol



Foto: Autor (24. 3. 2010)

Za kostelem je situována stará školní budova. Ta byla postavena v roce 1793. V roce 1856 byla škola povýšena na farní. Vyučování zde zajišťovali premonstráti sloužící ve zdejším kostele. Pro malý počet žáků byla škola uzavřena v roce 1973. Děti začaly dojíždět do škol v nedalekém Humpolci a budova poté nějaký čas sloužila pro bydlení a dnes je v soukromém majetku. (Pleva, 2008)

Stará školní budova se v zimních měsících často stávala místem pro bezdomovce. Starosta sousední obce budovu často kontroluje a vyhání neoprávněné nocleháře. Zcela jistě je škola silným symbolem obce. Pro místní se stává spíše traumatem. Nejsou to jen bezdomovci. Dali by se charakterizovat jako „mrchožrouti“ přizívající se na významném „mase“ obce. Tuanova specifická důležitost místa se v průběhu času změnila. Školní budova již neslouží výchově a vzdělávání, pro místní není již významná a stává se spíše objektem (překážkou) v prostoru. Často se spekulovalo o jejím dalším využití. Tomu však brání fakt, že budova přešla do soukromého vlastnictví první české pilotky letadel Boeing v ČR, paní M. Lecjaksové. Ta příliš času ve své rodné vsi netráví, ale stopu zde zanechala i formou chátrajícího majetku. To, že si majetek zakoupila a ponechala

ho tu, může vykazovat i jistou známku naděje, že zde paní Lecjaksová cítí vazbu na domov a možná v budoucnu bude více aktivní v pozitivním slova smyslu a budovu například rekonstruuje a vytvoří z ní domov pro sebe nebo pro další nájemníky.

Po dlouhá léta se na západní straně u školy tyčil hustý smrkový les, který byl vysazen do strmého svahu (viz. obr. 12). V nedávné době místní obyvatelé formou brigády les vykáceli a dřevo jim bylo ponecháno, pro vytápění kulturního domu ve Skále. Budovy staré školy a kostela se náhle otevřely světu a nyní jsou viditelné ze všech světových stran. Místní gang mladistvých ze sousední vesnice Věž využil situace a na dobře viditelnou stěnu rozpadající se školní budovy nakreslil grafity symboly, které upoutávají zraky projíždějících. Doslova si tento gang označoval své místo (viz. obr. 13).

Obr. 12 – pohled na kostel z roku 1920 - nápadní straně je odrostlý les



Zdroj: autor neznámý

Obr. 13 – kostel a budova staré školy po vykácení lesa na západní straně



Foto: Autor (14. 4. 2010)

Dalším významným veřejným symbolem pro místní i pro procházející je v obci starý lihovarský komín, který se nachází v centru obce (viz. obr. 14). Je součástí areálu lihovaru, který zde byl přistavěn k vodou zdemolovaným budovám mydlárny a škrobárny v roce 1927. Komín se tyčí do výšky třiceti metrů. Podle údajů z místní kroniky, byla činnost lihovaru zastavena v polovině minulého století. Zdevastovaný a odstavený objekt v roce 1990 koupila skupina soukromých majitelů. Komín se za dobu své existence téměř nezměnil. Na vrcholu komína našli domov čápi, kteří se sem každoročně vrací a vyvádějí mladé.

Současné využití komína je nulové. Pro cizince a projíždějící má symbol pouze obecnou důležitost. Stává se spíše překážkou v prostoru. Nově rekonstruovaná silnice, která vede středem obce, byla rozšířena více do krajnic. U okrajové budovy lihovaru se často stává, že nějaký ten kamion strhne roh střechy budovy a majitelé to musí opravit. Pro místní má komín specifickou důležitost. Málokdo si představí svou obec bez symbolu, jakým je právě komín s čápy. Téměř na každém plakátě, který upozorňuje na Pouťovou, Velikonoční zábavu, nebo myslivecký, či hasičský ples konaný v této obci, je znázorněn právě komín s čápy.

Komín může ztvárňovat falický symbol a spolu s čápy (symbol plodnosti). Mezi místními se tvrdí, že pokud nepřiletí čápy do Skály, pak se zde nenarodí v roce jediné dítě.

Obr. 14 – lihovarský komín ve Skále



Foto: Autor (12. 4. 2010)

Obr. 15 - komín slouží i jako prostor pro umíst'ování reklamních letáků a informační tabule



Foto: Autor (10. 4. 2010)

Dalším veřejným symbolem je hřbitov umístěný přibližně kilometr od kostela (viz. Obr. 16). Původně se hřbitov rozprostíral kolem kostela, ale malý prostor na vrcholku kopce byl brzy zaplněn a bylo nutné postavit nový. V roce 1834 byl založen nový hřbitov u silnice ze Skály do Zdislavic.

Obr. 16 – místní hřbitov



Foto: Autor (14. 4. 2010)

Hřbitov je kvalitně udržovaný. Lidé si hroby pečlivě udržují a zaměstnanci obce se o něj dobře starají. Místní starosta každoročně pověřuje sečením hřbitova skupinu mladých brigádníků, kteří mají cit pro dobře provedenou práci. Ideálně posečený a čistý hřbitov je jejich vizitkou. Dokonale ho udržují. Sečou trávu, ometají hroby a uschlé květiny, odhozené věnce a zničené svícny v prostorech hřbitova odnášejí do nedalekého kontejneru na odpad. Bezpochyby je to významné místo pro místní i pro ty, jejichž předci jsou zde pochováni. Hřbitov je veřejným symbolem.

Neúctu ke hřbitovu často chovají chataři a návštěvníci nedalekého autocampu Kachlička. Často se stává, že někdo zcizí kameny ze zdi, která obklopuje hřbitov. Starosta se pak automaticky vydává na procházku chatovou oblastí, kde často nalézá odcizené kameny u chatařů, kteří je využili pro stavbu chodníčků. Pro jejich počínání nemají místní pochopení.

Skalský vysílač, který se tyčí na kopci naproti hřbitovu, nemá příliš dlouhou historii. Byl zde postaven v roce 2003. Za dobu své sedmileté historie si získal od místních přezdívku „Skalská Eiffelovka“. Často zde můžete zaslechnout, že se mladší generace baví o „dvou věžích“. Je to převzaté z knižní trilogie Pán Prstenů,

kterou sepsal J. R. R. Tolkien (1978). Skaláci přirovnávají svůj domov k zemi, kde jsou „dvě věže.“ První věží chápou komín u lihovaru a druhou právě tento vysílač.

Obr. 17 – Vysílač nad Skálou a lihovarský komín – „dvě věže“



Foto: Autor (18. 3. 2010)

Co by to bylo za obec, kdyby neměla svou hospůdku (viz. Obr. 18). Ta místní se jmenuje Hostinec u Čápa a byla léta vyhlášena kvalitním pohoštěním a o zákazníky nejen z okolních obcí neměla nouzi. Místní se zde scházeli pravidelně dvakrát týdně. V roce 1994 budovu hospody odkoupil soukromník a přestavěl ji na čalounictví. Místní se však nechtěli vzdát své milované hospůdky a vyžádali si od starosty obce, aby jim pronajal menší prostory v přední části kulturního domu ve Skále. Starosta souhlasil a investoval do menší místnosti drobné finance a vybudoval zde výčep a kuchyň. Hospoda fungovala nadále. Zákazníků však ubylo. Hospodu již nenavštěvují lidé z okolních vesnic (Věž, Leština, Jedouchov, Boňkov, Herálec, Zdislavice atd.), ale povětšinou jen místní. O hospodu se střídavě starají členové SDH (Sbor dobrovolných hasičů) Skála a otevírají ji občasně a pravidelně při významnějších příležitostech.

Jsou to místní, pro které je hospoda místem zvýšené péče. V dobách, kdy hospodě hrozil zánik, se právě tito lidé přičinili o její další fungování. Má pro ně speciální význam. I přesto, že v sousední vesnici Věž jsou hospody hned dvě a

v 6 km vzdáleném Humpolci jich je uváděno přes 40, si místní chtějí své oblíbené místo udržet a nechtějí slyšet o tom, že by měli chodit na pivo do sousední obce.

U hospody je situováno menší dětské hřiště a ženy s dětmi se zde často scházejí a nechají své ratolesti vybíjet energii hraním si na pískovišti a houpačkách.

Obr. 18 – Skalský hostinec u čápa je pro místní komunitu důležitým místem

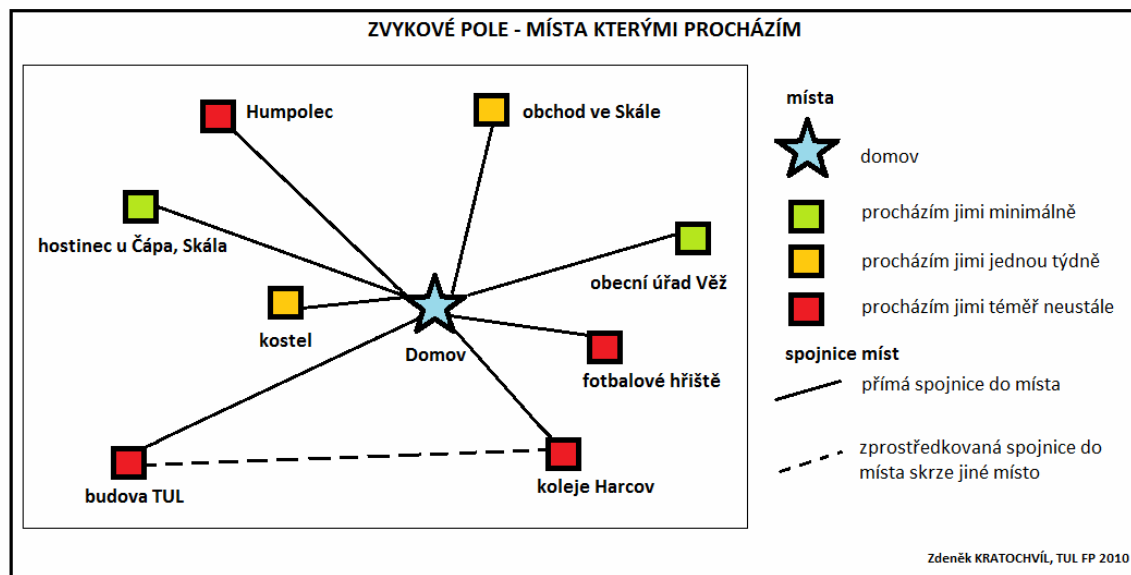


Foto: Autor (12. 4. 2010)

4.2 Zvykové pole (*habitat field*)

Během svého života ve Skále, navštěvuji mnoho místních i vzdálených míst. Pokud bych na sebe připíchl pomyslný GPS vysílač a nechal se sledovat, pak bych zcela jistě vytvořil pavučinu míst, kterými procházím. Vytvořil bych tedy již zmiňované zvykové pole (Vávra, 2004). Některá místa, která navštěvuji často jsem uvedl jako veřejné symboly, nebo místa zvýšené péče. Další místa jsou vzdálenější a nenacházejí se v mém domově (obec Skála). Často putuji až na sever republiky (Liberec) a poté se vracím zpět do místa, které je pro mě domovem. Zvykové pole jsem se pokusil vyhotovit a vyobrazit (viz. Obr. 19).

Obr. 19 – zvykové pole (habit field)



Zdroj: autor

Na Obr. 19 je znázorněno zvykové pole (habit field). Pole je zasazeno do prostoru (pohyb), ve kterém se nacházejí místa - zastávky během cesty (Tuan, 1977). Je nutné podotknout, že místa uvedená ve zvykovém poli, nejsou umístěna dle světových stran a spojnice do míst nepředstavují skutečnou měřitelnou vzdálenost. Při tvorbě zvykového pole jsem bral v úvahu především frekvenci návštěvnosti místa.

V místech zanecháváme stopu a tu následně zesilujeme každou další zkušeností s místem, nebo ji zeslabujeme tím, že místo nenavštěvujeme.

Stabilním místem, kde se cítím zakořeněný a citově zasazený, je pro mě domov. Místo, které je pro mě významné neuvedu na okraj prostoru, ale co nejvíce ke středu. Z tohoto místa se vydávám na další místa. Tímto místem je pro mě domov.

Místa, kterými procházím téměř neustále, jsou označena červenou barvou. Jsou to místa, která doslova opisují denně. Místo jako je budova Technické univerzity v Liberci (TUL) a koleje Harcov v Liberci, pro mě jsou nejfrekventovanějšími místy. Každé pondělí jsem se vydával autobusem do Humpolce a poté jsem cestoval až na koleje do Liberce. Odtud jsem směřoval do budovy TUL a celý proces se opakoval několikrát týdně. Stejně tak jsem navštěvoval i fotbalové hřiště situované u kolejí Harcov. Po přesunu z kolejí do

domova navštěvuji hřiště situované v sousední obci Skála. Proto je ve schématu uvedeno pouze fotbalové hřiště.

Každý pátek jsem se vracel domů a pravidelně jsem se zastavoval v obchodě a každou neděli jsem navštěvoval kostel v rodné vsi. Jedná se o místa, kterými procházím s nejnižší frekvencí - jednou týdně. Ty jsou označeny oranžovou barvou.

Na mapce jsou zeleně vyznačená místa, která navštěvuji minimálně. Na obecní úřad do Věže chodím jen z nutnosti. Protipólem je Hostinec u Čápa ve Skále, kde alespoň jednou do měsíce trávíme s přáteli společné večery. Dříve toto místo bylo navštěvováno intenzivněji (jednou týdně), jistě by spadalo do oranžově zbarvených míst, ale v průběhu času se význam místa změnil. Lidé se rozešli na vysoké školy po celé republice a nyní se tak často nesejdeme.

5. Dotazníkové šetření

Cílem dotazníkového šetření, bylo zjistit názory obyvatel na místa, kterými procházejí. Zjistit jaký mají vztah k domovu, místu kde studují a zda se jim v místech líbí/nelíbí. Cílem bylo také zjistit, jak obyvatelé daných míst tyto místa vnímají. Jak se s místem ztotožňují, identifikují a jak jej charakterizují. Osoby pro dotazníkové šetření nebyly vybírány náhodným způsobem, ale cíleně jsem se zaměřil převážně na vrstevníky a přátele z daných míst. Důvodem bylo zjistit jejich názory na budoucí setrvání/opuštění místa.

Pro dotazníkové šetření jsem zvolil tři místa. Město Humpolec, ve kterém se nachází gymnázium a další střední i základní školy. Rodnou obec Skála, odkud pocházím. A třetí variantou je sousední obec Věž. Počty respondentů se budou lišit. Např. v obci Skála je v současné době minimum lidí ve věku 15 – 20 let. Celkově byl dotazník rozeslán 50 lidem z každého místa. Vyhodnocených dotazníků se vrátilo počty nižší. V Humpolci bylo respondentů 35 (70%), ve Skále je respondentů 32 (64%) a z Věže se mi dostalo zpět nejvyšší procento, tedy 48 (96%) respondentů (viz. Tab. 6). Celkově mi tedy odpovědělo 115 dotazovaných.

Tab. 6 – počty respondentů

věk	pohlaví	místo		
		Humpolec	Věž	Skála
0 - 15	muži	1	2	2
	ženy	3	2	0
	celkem	4	4	2
15 - 20	muži	6	5	0
	ženy	7	4	2
	celkem	13	9	2
21 - 30	muži	5	6	7
	ženy	4	5	4
	celkem	9	11	11
31 - 45	muži	3	3	5
	ženy	2	4	3
	celkem	5	7	8
46 - 60	muži	2	6	3
	ženy	1	6	4
	celkem	3	12	7
61 a více	muži	0	2	1
	ženy	1	3	1
	celkem	1	5	2
muži celkem		17	24	18
ženy celkem		18	24	14
celkem		35	48	32

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Ve výběrovém souboru převládli lehce muži. Těch bylo 59 a žen 56. Největší zastoupení ve městě Humpolec obsadil interval 16 – 20 let, kde se vyplnění dotazníku chopili studenti středních škol. V obci Skála bylo nejvíce respondentů v intervalu 21 – 30 let. V obci Věž bylo nejvíce dotazovaných v intervalu 46 – 60 let.

5.1 Vlastní dotazníkové šetření

V tabulce Tab. 6 je uvedena ekonomická aktivita dotazovaných v jednotlivých místech. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejčastěji dotazovanou skupinou v Humpolci a ve Věži jsou studenti (Humpolec 62,86% a Věž 47,92%). Jedná se o skupinu lidí, kteří se patrně budou v brzké fázi života rozhodovat, zda současná místa opustí, nebo zda v nich setrvají. Pokud by odešli, jednalo by se o odliv místních „zdrojů.“ V obci Skála studenty (34,38%) předčila skupina výdělečně činných (50%). Nejméně zastoupeny jsou skupiny žen v domácnosti a nezaměstnaných. Skladba obyvatelstva odpovídá i statistickým datům z roku 2005. Výdělečně činní jsou často zaměstnání ve službách a vyjíždějí za prací mimo obce.

Tab. 6 - Ekonomická aktivita respondentů

Ekonomická aktivita	místo					
	Humpolec		Věž		Skála	
žena v domácnosti	0	0,00%	1	2,08%	2	6,25%
nezaměstnaný/á	0	0,00%	2	4,17%	1	3,13%
Student	22	62,86%	23	47,92%	11	34,38%
Důchodce	1	2,85%	5	10,42%	2	6,25%
Výdělečně činný	12	34,28%	17	35,42%	16	50,00%
Celkem	35	100,00%	48	100,00%	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Dosažené vzdělání obyvatelstva (viz. Tab. 7) se u dotazovaných drobně shoduje. Dotazovaní spadající do věkové kategorie 0 – 15 let jsou uvedeni ve skupině s nedosaženým vzděláním. Bylo by chybou je zařazovat do skupiny se základním vzděláním, neboť v pozdějších fázích dotazníkového šetření se jejich odpovědi markantně liší od odpovědí získaných z ostatních skupin. Procentuelní

zastoupení lidí s dosaženým vysokoškolským vzděláním se pohybuje v rozmezí od 20 – 27,08%. Podobně tomu je i u dosaženého učňovského vzdělání. Procenta dotazovaných s dosaženým středoškolským vzděláním se již liší. Největší zastoupení mají v obci Skála (40,63%). Zřejmě to bude způsobeno nižším počtem obyvatelstva a z toho vyplývající omezený náhodný výběr skupiny lidí pro dotazníkové šetření. Téměř polovina z dotazovaných, kteří dosáhli středoškolského vzdělání studuje vysokou školu. Zastoupení v jednotlivých sekcích se bude zřejmě za několik let lišit. Nejnižší procentuelní zastoupení má skupina se základním vzděláním, do které spadají i dotazovaní, kteří stále studují na středních školách a učilištích.

Tab. 7 - Dosažené vzdělání respondentů

dosažené vzdělání	místo					
	Humpolec		Věž		Skála	
nedosažené vzdělání	4	11,43%	4	8,33%	2	6,25%
základní	7	20,00%	7	14,58%	2	6,25%
vyučen/a	7	20,00%	10	20,83%	9	28,13%
středoškolské	10	28,57%	14	29,18%	13	40,63%
vysokoškolské	7	20,00%	13	27,08%	6	18,75%
Celkem	35	100,00%	48	100,00%	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Dotazovaní z obce Skála navštěvovali (navštěvují) základní školy v Humpolci. Naopak lidé z dva kilometry vzdálené obce Věž již děti posílají na základní školy do města Havlíčkův Brod. Dotazovaní nejčastěji vystudovali střední školy a učiliště ve městech Humpolec a Havlíčkův Brod. Za vysokoškolským vzděláním směřují do větších měst jako jsou Praha, Brno a České Budějovice. Procenta dosažená u lidí s vysokoškolským vzděláním jsou vyšší ve srovnání s ČR, kde se podle zprávy z výzkumu OECD uvádí 14% (2008). Důvodem je, na začátku dotazníkového šetření je to již zmiňováno, že mezi dotazovanými se vyskytují lidé z mého okolí a cíleně jsem jim dotazníky zasílal. Nejednalo se tedy o náhodný výběr.

Na otázku zda se dotazovaní v místě cítí doma odpověděli všichni. V obcích Skála a Věž jednoznačně přesáhla odpověď ano hranici 80%. Ve městě Humpolec odpovědělo ano 60% respondentů. Důvodem by mohlo být, že

dotazování z města Humpolec z vyšších věkových intervalů cítí svůj domov v místě, kde se narodili a poté se přestěhovali za prací do Humpolce. Místo tedy nevnímají jako plnohodnotný domov (viz. Tab. 8).

Tab. 8 – Cítíte se v místě doma?

Cítíte se v místě doma?	místo					
	Humpolec		Věž		Skála	
Ano	21	60,00%	39	81,25%	28	87,50%
Ne	14	40,00%	9	18,75%	4	12,50%
Celkem	35	100,00%	48	100,00%	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

V tabulce Tab. 9 je vyhodnocení otázky č. 7. Na otázku „Co Vás napadne, když slyšíte místo (Humpolec, Skála, Věž)?“, lidé odpovídali nejrozličnějšími variantami.

Tab. 9 – vyhodnocení odpovědí na otázku č. 7

Co Vás napadne, když slyšíte Humpolec?		
pivovar Bernard	15	42,86%
Domov	9	25,71%
Dr. Aleš Hrdlička	4	11,43%
Hliník	3	8,57%
Sukno	2	5,71%
Fotbal	2	5,71%
Celkem	35	100,00%

Co Vás napadne, když slyšíte Věž?		
Domov	28	58,33%
Kafilérie ASAP Věž	8	16,67%
klubovna	5	10,42%
Zemědělské družstvo Věž	5	10,42%
Pouť na návsi	2	4,17%
Celkem	48	100,00%

Co Vás napadne, když slyšíte Skála?		
Domov	17	53,13%
Komín s čápy	6	18,75%
Kostel Nebevzetí Panny Marie	5	15,63%
Kachlička (autocamp)	4	12,50%
Celkem	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

V místě Humpolec respondenti nejčastěji odpovídali na otázku odpovědí, že první, co je napadne pod pojmem Humpolec, je pivovar Bernard. Je tedy patrné, že se místní pivovar stal symbolem pro místní obyvatelstvo. Pravděpodobně by

mohlo jít o jistou anonymitu města. Možná se pivovar umístil na prvním pozici vlivem reklamy a ztotožnění se místních s pivovarem jako symbolem místa. Na druhém místě lidé nejčastěji odpovídali, že pod pojmem Humpolec je napadne domov. 4 dotazníky nesly jméno známého českého antropologa Dr. Aleše Hrdličky, který pochází právě z Humpolce a má zde vystavěný pomník (viz. Obr. 20). Tři z respondentů si vzpomněli na veřejný symbol v podobě památní desky v parku Stromovka věnované fiktivní osobě Hliníka. Dva respondenti spadající do poslední věkové kategorie (65 a více let) si vzpomněli na zlatou éru textilního průmyslu ve městě Humpolec a napsali do kolonky Sukno. Stejný počet respondentů uvedl jako první myšlenku fotbal. Tento sport zde má velké zázemí a svou kariéru zde zahájilo již několik známých českých fotbalistů Milan Kopic (SK Slavia Praha), Stanislav Tecl (SK Slavia Praha), Martin Guzik (Dynamo České Budějovice).

Obr. 20 – památník věnovaný Dr. Aleši Hrdličkovi v Humpolci



Foto: Autor (4. 12. 2009)

V místě Skála odpovědělo přes 50% respondentů na otázku, že je Skála jejich domovem. Na dalších místech lidé odpovídali s podobnou četností komín s čápy (6), místní kostel Nebevzetí Panny Marie (5) a autocamp Kachlička (4). Je tedy patrné, že významné veřejné symboly jako jsou komín a kostel jsou pro místní opravdu místy, které jim utkvěly v paměti. Denně se kolem nich pohybují a navštěvují je. Autocamp Kachlička je symbolický spíše v letních měsících, kdy se

sem sjíždí turisté a kiosky v kempu jsou často navštěvovanými místy i z pohledu místní komunity. Na místní lihovar či kulturní dům si lidé nevzpomněli.

V obci Věž se respondenti nejvíce shodovali u odpovědi, že pro ně Věž znamená domov (58,33%). Zajímavá odpověď se umístila na druhém místě, kdy 8 lidí odpovědělo, že se jim pod pojmem Věž vybaví místní kafilérie ASAP Věž. Každodenní nepříjemný pach je pro místní takřka zažitou vlastností místa. Cizince nepříjemný pach odrázuje hned po prvním příjezdu do obce. Ale místní zde žijí a příliš jej nevnímají. Příslušníci mladších věkových intervalů často uváděli místní klubovnu. Stejný počet respondentů, ale v jiné věkové kategorii (46 – 60 let) uvedl jako odpověď místní zemědělské družstvo, které bylo a je pro dlouhá léta symbolem obce. Tito lidé mají zřejmě hlubší zkušenost s místem (pracují zde, nebo v něm pracovali).

V tabulce Tab. 10 je zobrazeno vyhodnocení odpovědí na otázku č. 8. Někteří dotazovaní na tuto otázku nedokázali, nebo nechtěli odpovědět.

Tab. 10 – Co se Vám na místě líbí?

Co se Vám na Humpolci líbí?		
maloměstský styl života	12	34,29%
široké kulturní vyžití	8	22,86%
neodpovědělo	6	17,14%
sportovní vyžití	6	17,14%
pivovar	3	8,57%
Celkem	35	100,00%

Co se Vám na Věži líbí?		
vesnický klid	15	31,25%
neodpovědělo	12	25,00%
klubovna	10	20,83%
hřiště	6	12,50%
kousek do přírody	3	6,25%
hospoda	2	4,17%
Celkem	48	100,00%

Co se Vám na Skále líbí?		
klidný vesnický život	10	53,13%
krajina, lesy a příroda	8	18,75%
neodpovědělo	7	15,63%
komín uprostřed obce	7	12,50%
Celkem	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Ve městě Humpolec se respondenti nejčastěji zmiňovali o maloměstském stylu života, který se jim očividně líbí. Celých 34,29% odpovědělo právě touto volbou. 22,86% odpovědělo, že se jim na Humpolci líbí široké kulturní vyžití. Šest respondentů neodpovědělo a stejný počet uvedl sportovní vyžití. Zřejmě tři vášniví milovníci místního piva uvedli pivovar. Opět se potvrzuje, že místní jsou na svůj pivovar hrdí a někteří ho zmiňují v dotazníku hned několikrát.

V obci Skála si nejvíce respondentů vzpomnělo na klidný vesnický život (31,25%). Mezi lidmi, kteří takto odpověděli, se nachází i několik studentů působících na střední nebo vysoké škole. Zde by se dal vnímat i stesk po domově. Stejně odpověděli i místní, kteří dojíždějí za prací na delší vzdálenost (Praha). Spíše starší respondenti a maminky na mateřské dovolené uvedli, že se jim líbí zdejší krajina, lesy a příroda. Sedm respondentů neodpovědělo a stejný počet uvedlo, že se jim líbí místní majestátní komín, na kterém každoročně hnízdí čápy.

Ve Věži 31,25% respondentů odpovědělo, že se jim na jejich domově líbí vesnický klid. Pod touto odpovědí se skrývaly i přívlastky jako: vesnická pohoda, vesnický život. 25% dotazovaných neodpovědělo. 10 respondentů (většinou ve věkových intervalech 16 – 20 a 21 – 30 let) odpovědělo, že se jim v jejich rodné obci líbí místní klubovna. O tu se právě lidé z těchto věkových kategorií starají a pořádají v ní například oslavy narozenin a schůze Sboru dobrovolných hasičů. 12,5% respondentů odpovědělo, že se jim na obci líbí fotbalové hřiště. A to i přesto, že činnost místního fotbalového mužstva byla ukončena již před lety. Hřiště slouží nejen hasičům a fotbalistům, ale konají se zde i letní parkety a vystoupení různých kapel. Tři dotazovaní ve starším věku 65 a více odpověděli, že je to odtud kousek do přírody. A dva nadšenci nemohli opomenout hospodu. Domnívám se, že kdyby zde nebyla místní klubovna, tak by respondentů s odpovědí hospoda přibýlo.

Pro respondenty zřejmě tato otázka činila problémy. Buďto se nedokázali vyjádřit, nebo se jim prostě místo líbí ze všech pohledů a nehodlají vybírat specifické příklady.

Tabulka č. 10 obsahuje vyhodnocení odpovědí na otázku: co se lidem na místě nelíbí?

Tab. 11 – Co se Vám na místě nelíbí?

Co se Vám na Humpolci nelíbí?		
rostoucí romské obyvatelstvo	15	42,86%
nedostatek pracovních příležitostí	9	25,71%
neodpovědělo	7	20,00%
jediný bezpečný park	3	8,57%
zná se tu skoro každý s každým	1	2,86%
Celkem	35	100,00%

Co se Vám na Věži nelíbí?		
neodpovědělo	15	31,25%
projíždějící kamiony	12	25,00%
volně pohybující se zřízení	10	20,84%
stále probíhající rekonstrukce chodníků	7	14,58%
hospoda Na Růžku	4	8,33%
Celkem	48	100,00%

Co se Vám na Skále nelíbí?		
nezájem starosty obce Věž	13	40,63%
projíždějící kamiony	8	25,00%
neodpovědělo	6	18,75%
nefunkční hospoda u Čápa	3	9,38%
přeplněné kontejnery na tříděný odpad	2	6,25%
Celkem	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Dotazovaným ve městě Humpolec se nejvíce nelíbí rostoucí romská komunita. Tuto odpověď uvedlo 42,86% respondentů. Místní romskou komunitu vnímají zřejmě jako hrozbu. Romové často obsazují během dne i městský park v Zálesí a lidé se tomuto parku vyhýbají. Častější jsou konflikty v nočních klubech a hospodách. 25,71% respondentů uvedlo, že se jim na Humpolci nelíbí nedostatek pracovních příležitostí. Zdejší průmyslový park, ve kterém se před deseti lety otevíraly fabriky vystavěné zahraničními investory, zřejmě z důvodu celosvětové finanční krize začaly propouštět. 20% respondentů neodpovědělo. Tři uvedli, že ve městě je jediný bezpečný park a jednomu vadí, že se ve městě zná každý s každým.

V obci Skála se respondenti nejvíce shodli na odpovědi, že starosta obce Věž, pod kterou Skála patří, nebere na místní část obce příliš ohled (40,63%).

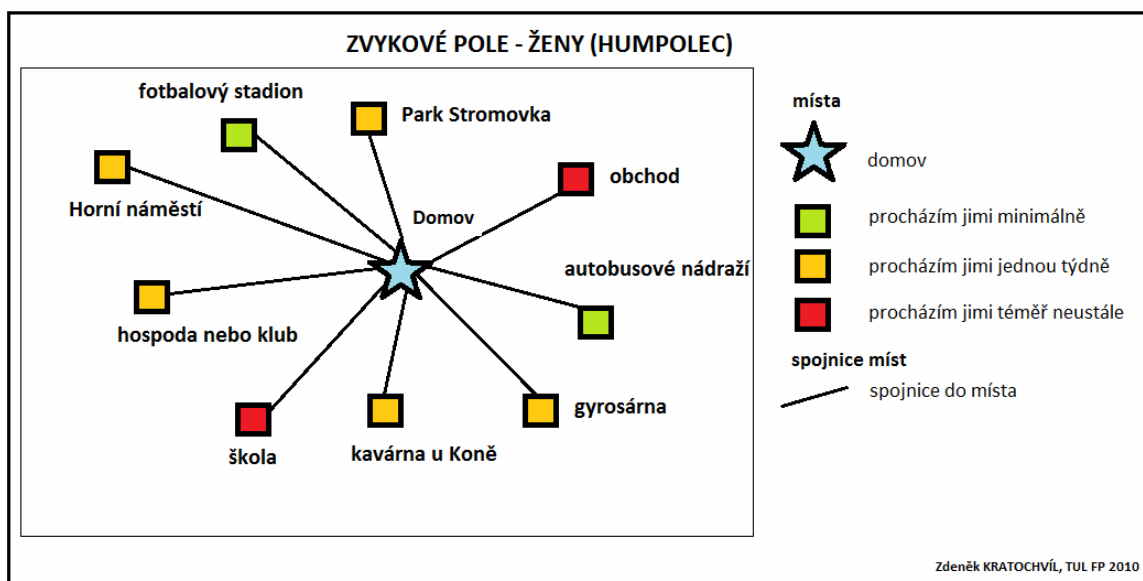
Lidem vadí, že v obci Věž se budují chodníky, rekonstruuje se klubovna a modernizuje se veřejné osvětlení. V obci Skála starosta pouze svolil vykácení místního lesa u budovy staré školy a dovolil místním dřevo uskladnit pro potřeby vytápění kulturního domu a hospody. Na druhém místě nejčastěji dotazovaní odpovídali, že se jim nelíbí projíždějící kamiony (25%). Tuto statistiku by mohl změnit plánovaný silniční obchvat, který by se měl vyhnout oběma kamiony postiženým obcím (Věž a Skála). Zahájení stavby je ale v nedohlednu. 6 respondentů neodpovědělo. Tři respondenti napsali jako vážný nedostatek nefunkční hospodu u Čápa v centru obce. Dva respondenti nezapomněli uvést neustále přeplněné kontejnery na tříděný odpad ve Skále.

V obci Věž bylo respondentů, kteří nenalezli odpověď na tuto otázku nejvíce. Celých 31,25% respondentů neodpovědělo. I když místem procházím, jsem si jistý, že místo není tak idylické, aby na něj místní nedokázali reagovat v této otázce. 25% respondentů, což je stejně jako v sousední obci Skála, vadí projíždějící kamiony. 10 respondentů (20,84%) odpovědělo, že se jim nelíbí volně se pohybující pacienti Ústavu sociální péče pro dospělé. Ti se často pohybují po obci bez dohledu a svým chováním často obtěžují místní. Celkem 14,58% respondentů uvedlo, že jim vadí neustále probíhající stavba chodníků a rekonstrukce návsi. Čtyři dotazovaní uvedli, že jim vadí hospoda Na Růžku. To je potvrzeno i nižšími počty zákazníků v této hospodě. Ti hospodu naplní jedenkrát týdně. Druhá hospoda ve Věži má třikrát v týdnu plno.

Dotazníková otázka č. 10 nám poodhalí zmiňovanou problematiku Tuanova zvykového pole (habit field), které je uváděno ve třetí kapitole. V dotazníku jsou uvedena místa a na respondentech bylo, aby místa vyhodnotili podle toho, jak často místy prochází. Dotazovaní měli možnost doplnit si jedno místo dle vlastní volby. Zvyková pole jsem vytvořil vždy dvě. Vnímání míst z pohledu ženského pohlaví se liší od vnímání míst z pohledu mužského.

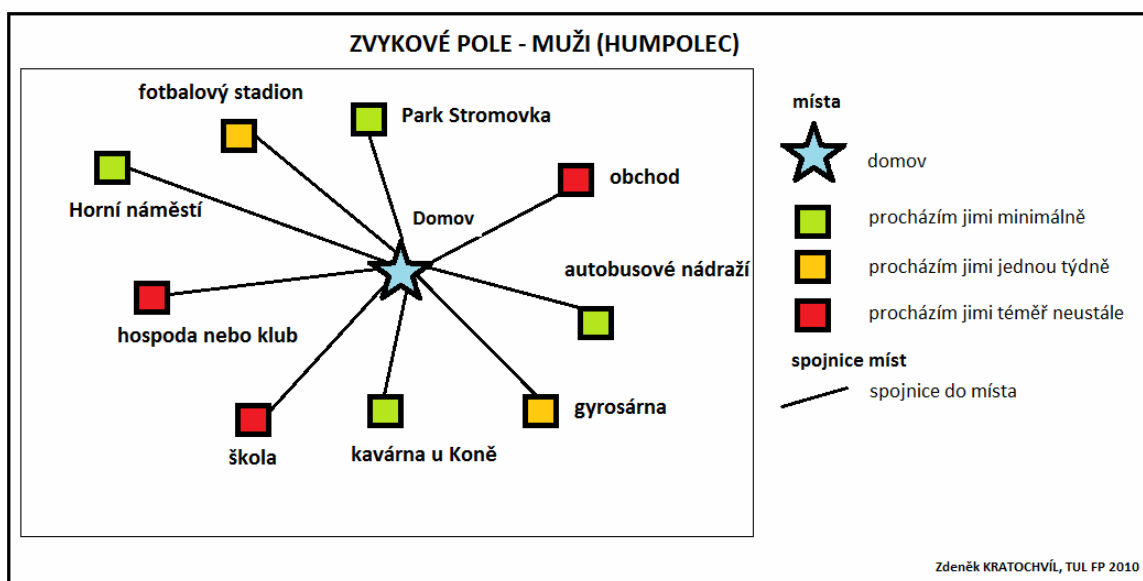
V Humpolci se často vyskytovali na místě vlastní volby supermarkety jako jsou Penny market, Billa a Lidl. Někteří uvedli dva roky fungující kavárnu u Koně. Zajímavým místem se stala často navštěvovaná gyrosárna. Ta v podstatě představuje jediný fastfood v Humpolci.

Obr. 21 – zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (ženy - Humpolec)



Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1)

Obr. 22 – zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (muži - Humpolec)



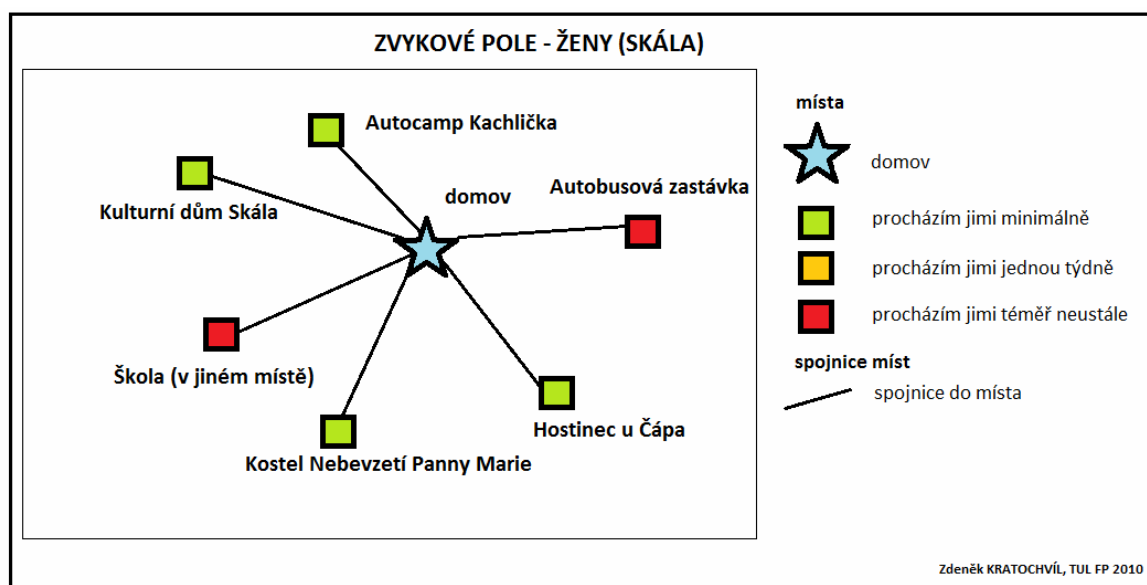
Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1)

Pokud porovnáme zvyková pole z obrázků Obr. 21 a Obr. 22, pak jsou zde patrné odlišnosti. Ženy méně procházejí místy jako jsou hospody a kluby a muži místy jako jsou Horní náměstí nebo park Stromovka. Muži naopak častěji navštěvují městský fotbalový stadion. Pokud bychom do dotazníku uvedli místo fotbalového stadionu například tělocvičny a fitness centra, kam chodí na aerobik, spinning a posilování sportovat i ženy, jistě by se mapky drobně změnily.

Zvyková pole jsem vyhodnotil a vytvořil také pro obec Skála (viz. Obr. 23 a Obr. 24). Zřejmě jsem nevhodně zvolil místa, jelikož respondenti ženského pohlaví si nezvolili místa, kterými by procházeli jednou týdně. Naopak místy, kterými prochází ženy minimálně, jsou kostel Nebevzetí Panny Marie, autocamp Kachlička, Kulturní dům Skála a Hostinec u Čápa. Velmi často ženy procházejí místy jako jsou autobusová zastávka (dojíždění do školy či práce) a školami, které jsou situované v jiných místech.

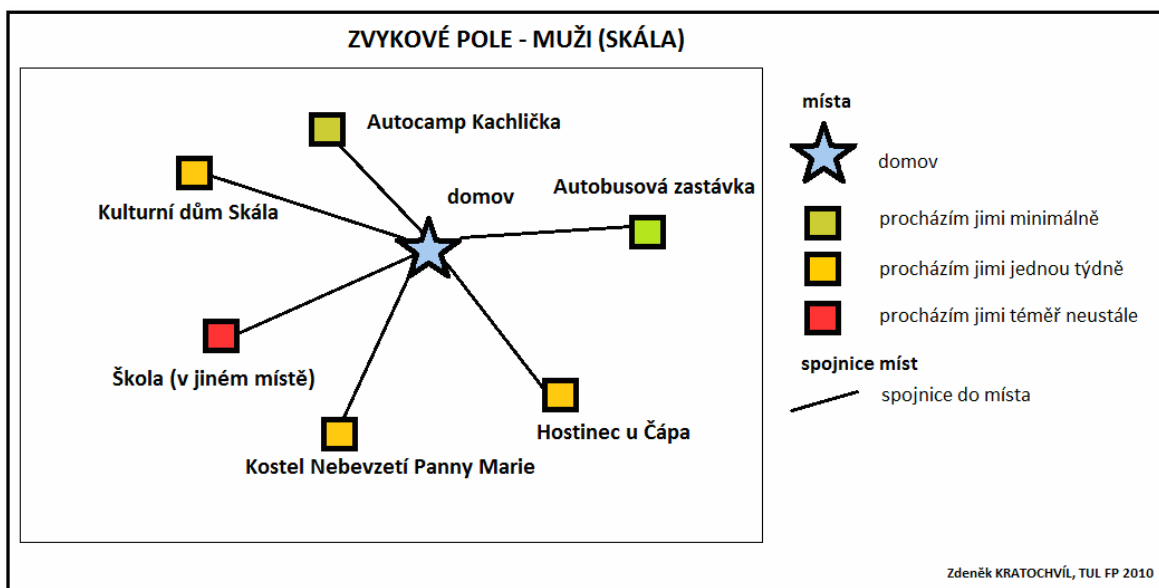
Muži častěji navštěvují kostel, hostinec i kulturní dům a to alespoň jednou týdně. Velký rozdíl ve vnímání místa mají muži na rozdíl od žen u autobusové zastávky. Tou procházejí minimálně. Zřejmě to bude z důvodu, že do zaměstnání dojíždějí po vlastní ose – automobilem.

Obr. 23 - zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (ženy - Skála)



Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 2)

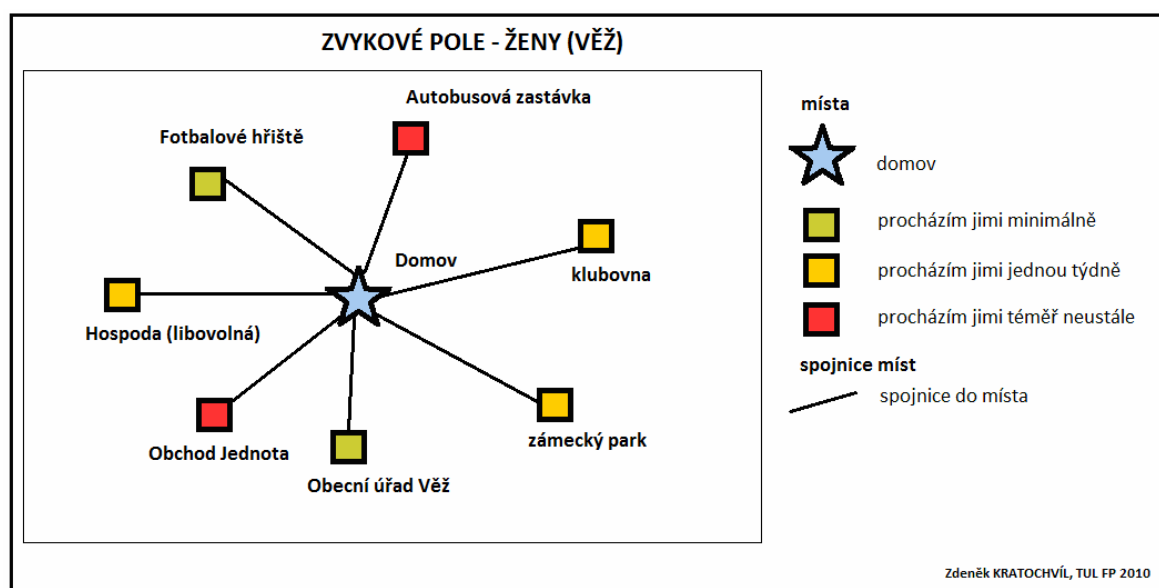
Obr. 24 - zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (muži - Skála)



Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 2)

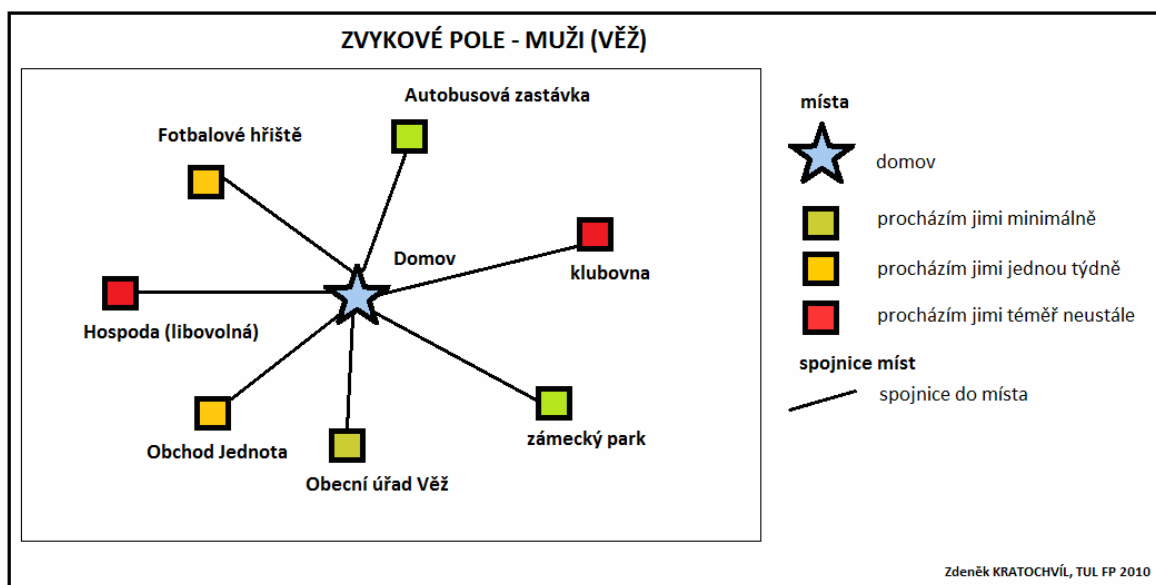
V obci Věž ženy nejčastěji procházejí místy jako jsou autobusová zastávka a obchod Jednota. Minimálně prochází místy jako je obecní úřad Věž a fotbalové hřiště. To naopak často navštěvují muži. Sportovní zaměření ve spojitosti s pohlavím je zde patrně viditelné. To samé by mohlo platit o nákupech. Ty jistě obstarávají častěji ženy, které obchod navštěvují prakticky neustále (viz. Obr. 25 a Obr. 26).

Obr. 25 - zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (ženy - Věž)



Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 3)

Obr. 26 - zvykové pole, které vzniklo dotazníkovým šetřením (muži - Věž)



Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 3)

Muži v obci Věž častěji navštěvují obecní úřad a často prochází hospodami a klubovnou. Minimálně navštěvují autobusovou zastávku v obci. Předpokládám, že zde bude patrně podobná situace jako v obci Skála, kde muži do zaměstnání častěji dojíždějí automobilem.

Dotazovaní v obci Věž nepostřehli, že se v dotazníkovém šetření nevyskytuje v této otázce možnost místa škola. I přesto se našla místa, která jsou často navštěvována.

Otázka č. 11 je koncipována na volbu vhodného místa pro schůzku s přáteli (viz. Tab. 12). Respondenti si vybírali ze tří variant a popřípadě mohli připsat nějaké další místo. Někteří respondenti neodpověděli na otázku vůbec. V obci Skála dokonce neodpovědělo na otázku 25% dotazovaných. Může to být i z důvodu, že si chtějí více chránit své soukromí, a proto na otázku neodpovídali.

Tab. 12 - Pokud by jste měl/a zvolit místo, kde se uskuteční schůzka s Vašimi přáteli, o jaké místo by se jednalo?

místo schůzky	Humpolec	
Památník Dr. Aleše Hrdličky	7	20,00%
Hospoda nebo klub	12	34,29%
Váš domov	7	20,00%
Horní náměstí	2	5,71%
Kavárna u Koně	3	8,57%
neodpovědělo	4	11,43%
Celkem	35	100,00%

místo schůzky	Věž	
náves	10	20,83%
hospoda (libovolná)	15	31,25%
Váš domov	12	25,00%
na hřišti	2	4,17%
u klubovny	6	12,50%
neodpovědělo	3	6,25%
Celkem	48	100,00%

místo schůzky	Skála	
náves u komína	8	25,00%
hostinec u Čápa	9	28,13%
Váš domov	6	18,75%
autocamp Kachlička, kiosek Na Hrázi	1	3,13%
neodpovědělo	8	25,00%
celkem	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

V Humpolci pokládají dotazovaní za nejvhodnější místo hospodu nebo klub (34,29%). Místo u veřejného symbolu, kterým je památník Dr. Aleše Hrdličky na nedaleko náměstí, by zvolilo hned 20% dotazovaných. Stejné procento by volilo i vlastní domov. Nejméně vhodné místo pro schůzku je podle dotazovaných Horní náměstí (5,71%). Kavárnu u Koně volili tři dotazovaní a k otázce se nevyjádřili čtyři.

V obci Věž je nejvhodnější místo pro schůzku s přáteli hospoda. Tuto možnost zvolilo přes 30% respondentů. Jako druhé a třetí nejvhodnější místo zvolili dotazovaní ve Věži domov (25%) a otevřené prostranství na návsi (20,83%). Nejméně vhodné místo pro schůzku ve Věži je fotbalové hřiště. 6 respondentů by zvolilo sraz u klubovny a 3 se k odpovědi nevyjádřili.

V obci Skála považují dotazovaní za nejvhodnější místo ke schůzce s přáteli Hostinec u Čápa (28,13%) a na druhém místě je oblíbený sraz u místního symbolu. Komín u starého lihovaru by volilo 25% respondentů. Ten samý počet však na otázku neodpověděl. Celých 18,75% by volilo schůzku s přáteli u sebe doma. Ze všech tří porovnávaných míst je procento dotazovaných, kteří by volili domov jako místo schůzky, nejnižší.

Otázka č. 12 je orientována spíše na blízkou budoucnost. Někteří dotazovaní ve věku 16 – 20 let se nachází v posledním ročníku střední školy. Někteří z nich se jistě vydají za studiem na vysoké školy po celé republice a někteří i do zahraničí. Zajímá nás tedy jejich momentální rozhodnutí, zda se po dokončení střední či vysoké školy usadí v místě, kde studují a žijí, nebo zda zvolí jako své další působiště místo jiné. Tato otázka se bude týkat také respondentů spadajících do věkové kategorie 21 – 30 let. Vysokoškoláků, kteří po řádném ukončení vysokoškolského studia budou cítit stesk po domově a rozhodnou se k návratu do svých dosavadních domovů a budou zde žít i nadále (viz. Tab. 13).

Tab. 13 - Pokud studujete střední nebo vysokou školu, chtěl/a by jste setrvat/vrátit se po jejím dokončení a zůstat zde v Humpolci?

Vrátit se domů po dokončení studia?	místo					
	Humpolec		Věž		Skála	
Ano	15	42,86%	14	29,17%	9	28,13%
Ne	7	20,00%	6	12,50%	4	12,50%
Neodpovědělo	13	37,14%	28	58,33%	19	59,38%
Celkem	35	100,00%	48	100,00%	32	100,00%

Zdroj: dotazník pro vnímání místa (příloha 1, 2 a 3)

Největší procento respondentů odpovědělo ano (42,86%) na otázku č. 12 v Humpolci. Je patrné, že v místě tvořili studenti velké procento dotazovaných, protože na tuto otázku dokázali odpovědět. Ostatní skupiny z tabulky ekonomicky aktivního obyvatelstva se odpovědi vyhýbalo. Ano ve Skále (28,13%) a ve Věži (29,17%) odpovědělo přibližně stejné procento. O návratu domů po dokončení studia neuvažuje v Humpolci 20% dotazovaných. Ve Skále a ve Věži odpověď ne zvolilo shodně 12,5% dotazovaných. V obou zmiňovaných obcích se přes 50% dotazovaných odpovědi na tuto otázku vyhnulo. Lidé spadající do vyšších

věkových kategorií dotazovaných, kteří již v místě žijí a dávno nestudují se otázce vyhnuli. U dalších věkových kategorií bych hledal důvody v nedostatku pracovních příležitostí přímo v místě. Studenti mohli být zřejmě na vahách, zda zůstat a riskovat, že se neuplatní ve svém oboru, nebo zda odejít za prací. Rozdíl je i v odpovědích obou pohlaví. Ženy se vyjadřovaly často k setrvání v místech a muži měli odpovědi vyrovnané.

Respondenti mohli odůvodnit svou odpověď krátkou větou, proč se tak rozhodli. Při odpovědi ano respondenti nejčastěji uváděli, že tu mají svůj domov, přátele, rodiny a nehodlají to vše opustit. Vysokoškoláci často uváděli, že se do místa po dokončení studia chtějí vrátit a setrvat v něm, ale mají obavu, že se v místě se svým vzděláním neuplatní.

Pokud zvolili odpověď ne, tak někteří také uváděli, že zde neseženou zaměstnání, a proto uvažují o setrvání v místě, kde studují vysoké školy. Středoškoláci své ne zdůvodňovali tím, že ještě nevědí, co bude až odmaturují, ale zůstat by v místě, kde mají své domovy, chtěli.

Poslední čtrnáctá otázka byla více otevřená. Dotazovaných jsem se tázal, kde by chtěli bydlet, kdyby byli nuceni opustit svůj domov. Na otázku odpovědělo v Humpolci 14 respondentů, ve Skále 7 a ve Věži celkem 17. Odpovědi se velice lišily. Nejčastěji dotazovaní odpovídali, že by chtěli bydlet v nejbližším možném místě, po jejich domovu. Často uváděli několik kilometrů vzdálené obce, města nebo místa, kde bydlí jejich prarodiče nebo jiní příbuzní. Vysokoškoláci uváděli, že by chtěli v tomto případě setrvat ve městě, kde studují. K otázce se většina dotazovaných v místech vůbec nevyjádřila. Mohlo by z toho vyplývat, že mimo současný domov nemají představu o tom, kam by směřovali při jejich nuceném opuštění.

6. Využití vnímání místa ve výuce

Téma jako je vnímání místa se v naší školské geografii příliš nevyskytuje. Téma by bylo vhodné zařadit do 9. třídy formou dlouhodobějšího projektu. Na konci deváté třídy by žáci měli mít odpovídající přehled o přírodě, obyvatelstvu, kulturní, hospodářské a regionální geografii a během projektového vyučování by měli možnost své znalosti a dovednosti prokázat.

Žáci každé třídy pochází z různých míst a během svého dosavadního života mnoha místy zcela jistě prošli, nebo neustále prochází. Bylo by zajímavé, kdyby dokázali vytvořit podobnou mapku ze čtvrté kapitoly (viz. Obr. 19), kde by znázornili místa, kterými prochází minimálně, alespoň jednou týdně a neustále. V podstatě by se tím vykrystalizovalo jejich zvykové pole (habit field). To by mohlo být i rozšířeno o umístění míst ve schématu, dle světových stran a svou roli by zde mohla sehrát i vzdálenost. Čím dále ve skutečnosti, tím větší vzdálenost od domova v mapce zvykového pole.

Projekt by se uskutečnil v pěti vyučovacích hodinách a žáci by byli rozděleni do skupin po 4 – 7 lidech. Pro tvorbu a následnou prezentaci svých výsledků bude využita počítačová učebna. Žáci budou spolupracovat při vytváření mapky a budou charakterizovat místa, kde bydlí a kudy prochází. Žáci si ve skupině rozdělí role (zapisovatel, zpracovatel výsledků, vyhledavač informací atd.). Jako místo by mohlo být zvoleno město (obec), kde se nachází jejich škola. To žáci porovnají s místem, kde bydlí. Žáci mohou využívat pro zpracování projektu učebnice, mapy, atlasy a samozřejmě i vlastní materiály (fotografie míst, informační letáky atd.). V rámci svého projektu budou vytvářet poster obsahující mapku zvykového pole, texty, fotografie a obrázky, které místo charakterizují. Je nutné charakterizovat místo z pohledu nově příchozího člověka do místa. Z Tuanova vnímání místa jsme se dozvěděli o veřejných symbolech a místech zvýšené péče. Žáci by měli dokázat vnímat místo, ve kterém žijí i z tohoto pohledu a vybrat místa, která budou zajímavá pro nově příchozí do místa a zároveň i pro ty, kteří v místě žijí.

V závěru projektu žáci vytvořené zvykové pole budou prezentovat před zbytkem třídy. Projekt by měl v žácích vzbudit fantazii, kreativitu, představivost a schopnost improvizace. Zároveň se při skupinové práci musí naučit spolupracovat

a koordinovat postup ve skupině. Učitel bude působit v roli pomocníka při obtížích a bude jim rádcem a pomocníkem. Hodnocení projektu bude dle klasifikační stupnice 1. – 5.

6.1 Projekt: Zvykové pole – místa kterými procházím

Úkoly pro žáky:

- 1) vymežit místo a stručně ho charakterizovat
- 2) žáci se dohodnou a určí si místa, která jsou pro ně veřejnými symboly a místy zvýšené péče
- 3) zjistit, na jakých světových stranách se místa nachází (možnost využití buzoly)
- 4) uvést, co pro žáky znamená místo, ve kterém žijí
- 5) zpracují mapu zvykového pole, umístí ji na poster spolu s obrázky a texty (maximálně A3) výsledný poster na počítači
- 6) vytvoří prezentaci (obrázky, texty)
- 7) výsledný poster odevzdat učiteli

1. **hodina** proběhne v klasické třídě. Učitel žáky seznámí s projektem a rozdělí je do skupin. Žákům zadá úkoly pro vyhotovení projektu. Zároveň uvede i podmínky vypracování a seznámí žáky s následným hodnocením. Určí termín odevzdání a prezentace projektu před třídou.
2. **hodina** proběhne v počítačové učebně a ukáže jim zjednodušenou mapku zvykového pole, které vytvořil on sám. V této hodině také žáci začnou pracovat na svém projektu.
3. **hodina:** Žáci pracují ve skupinách a vyhledávají data a informace o místě a vytváří mapu zvykového pole a prezentaci. Skenování fotografií a vyhledávání obrázků míst.
4. **hodina:** Dokončování mapy zvykového pole a finální verze prezentace na počítači.
5. **hodina:** Prezentace projektu před třídou a celkové vyhodnocení projektu.

7. Závěr

Diplomová práce se zabývá studiem vnímání místa. Prostor, místo a domov jsou v běžné řeči často používané pojmy. Jejich význam však může být pro každého z nás jiný.

V úvodní části je zmíněna terminologie, se kterou se postupně setkáváme v průběhu celé práce. Ve druhé kapitole je hluboce rozebrána prostudovaná odborná literatura, která tvořila hlavní prameny pro pochopení vnímání prostoru, místa a domova v humánní geografii. Následná třetí kapitola je přiblížením problematiky a poznatky jsou aplikovány na vnímání místa dle amerického geografa Yi – Fu Tuana a chápání místa z pohledu kanadského geografa Edwarda Relpha. Následná čtvrtá kapitola je věnována místu (domovu), kde žijí a je na ni aplikována Tuanova koncepce. Pátá kapitola se zabývá dotazníkovým šetřením a jeho následným vyhodnocením.

Celkově je studie vnímání místa z pohledu současné české geografie velice „mladým“ neprobádaným tématem, které lze studovat mnohem hlouběji než doposud. V humanistické geografii je koncepce využívána v tématech jako jsou prostorové mezikulturní rozdíly, migrace (vnitřní a vnější), domov, genderové rozdíly a další. Při vnímání místa je nutné dostat se z materialistického (objektivního) pohledu do pohledu mentálního (subjektivního). Je nutné vnímat místo i ze strany postojů, názorů, emocí a citů, které jsou do místa investované a toto místo formovali doposud. V pozadí hraje svou neodmyslitelnou roli i kulturní složka. Každé místo má své unikátní vlastnosti. Komunita v místě cítí svou identitu spjatou s místem. Často se stává, že se do místa integrují nově příchozí lidé. Je to způsobeno rostoucí globalizací a mobilitou obyvatelstva. Místa, která jsou zasažena například těmito faktory, se transformují a je zajímavé sledovat vztah místní komunity k nově příchozím.

Fakt, že každý má svá místa je neodmyslitelný a nám všem dobře známý. Místa si lidé vytvářejí, vytváří a budou vytvářet i nadále. Místa se v průběhu času mění a tím se mění i jejich význam. To potvrzuje jen fakt, že na tomto světě není

nic stálého. Rodinný dům nebo vesnice, ze které pocházíme, kde jsme prožili dětství. To vše mohou být příklady domova.

Světově proslulý švédský vynálezce a držitel 355 patentů Alfred Bernard Nobel jistě prošel během svého života mnoha místy. Zůstat na místě delší dobu pro něj však nebylo zvykem. Vědec a podnikatel Nobel žil ve dvojím světě – na jedné straně byl pohádkově bohatý, na straně druhé ho drtil jeho vlastní vynález, dynamit. Svým vynálezem dal světu možnost zabíjet lidi a plenit místa. Ale zároveň i drtit tvrdé skály, přičemž dává možnost vzniku nových železnic, které propojí místa a rozřežou prostor. I on přispěl k tvorbě míst a domovů stejně tak, jeho vynález v cizích rukou dokázal domovy a místa ničit.

Cílem diplomové práce bylo přiblížit myšlenky a názory světových geografů a prezentovat je. Osobně se domnívám, že jsem cíl diplomové práce splnil, ale musím podotknout, že téma by mohlo být předmětem zkoumání a nesčetných diskuzí i nadále. Svět se mění den ode dne a místa vznikají a zanikají neustále.

8. Použitá literatura

1. AGNEW, J.: *Place and politics: the geographical meditation of state and society*, Boston: Allen and Unwin 1987, ISBN 0043201176
2. BLUNT, A.; DOWLING, R.: *Home*. New York, Routledge Oxon 2006, s. 320. ISBN 0-415-33275-3
3. CRESSWELL, T.: *Place: a short introduction*. Malden, Blackwell publishing 2004, s. 153. ISBN 1-4051-0671-9.
4. DUNCAN, J. (2000): *Place*. In: R.J. Johnston, D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (eds.): *Dictionary of Human Geography*. Blackwell Publishers Ltd., 4th Edition, ss. 582-584. ISBN 0-631-20561-6
5. JOHNSON, R. J., Gregory, D. (eds.): *The dictionary of human geography*. 2nd ed. Oxford Blackwell, 1986, (576 s)
6. KNOX, P.L.; MARSTONOVÁ, S. A.: *Places and regions in global context: human geography*. Pearson Education, Prentice Hall 2004, 3th edition Upper Saddle River, New Jersey, 530 str. ISBN 0-13-101518-4
7. Kolektiv: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. s. 126. ISBN 80-87000-02-1
8. PLEVA, F.: *Vrchovina neznámá*. Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, s. 319. ISBN 978-80-86559-91-9
9. Rasmussen, S. E. (1962): *Experiancing architecture*. Cambridge: MIT Press (s. 245) 6, 233-46.
10. RELPH, E.: *Place and placelessness*. Pion Ltd., London 1976, 156 str. ISBN 0850860555
11. Soja, E. (1996): *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Oxford, s. 334
12. Tuan, Y. -F. (1977): *Space and place*. The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press, s. 235

13. Tuan, Y. -F. (1974): *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 260 s.
14. VÁVRA, J.: *Vnímané místo*. In: Balej, M.; Jeřábek, M. (eds.): Geografický pohled na současné Česko. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. Lab., Acta Universitatis Purkynianae č. 100, Ústí n. Lab. 2004, s. 102 – 117. ISBN 80-7044-577-7
15. VÁVRA, J.: *Studie: Vnímání místa*. In: Britské listy, 2003. ISSN 1213–1792.
16. VÁVRA, J.: *Humánní/humanistická geografie: Koncept místa a jeho využití ve školské praxi*. Technická univerzita v Liberci, Katedra geografie 2007, s. 24.
17. VÁVRA, J.: *Pojetí výuky zeměpisu v britském kurikulu* [on line]. Publikováno: 4. 9. 2006 [cit. 26. 3. 2009]. ISSN: 1802-4785.
18. Kolektiv .: *Statistický lexikon obcí České republiky*, Ottovo nakladatelství s.r.o., Praha 2005, s. 1358, ISBN 80-7360-287-3

Internetové zdroje:

- [1] Geografický žurnál, *Relativní prostor* [online]. Poslední aktualizace: 7. 1. 2009, [cit. 20. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://geografickyzurnal.bloguje.cz/0901archiv.php#756591>>
- [2] Wikipedia, elektronická encyklopedie, *Krajina* [online]. Poslední aktualizace: 17. 12. 2009, [cit. 12. 3. 2010]. Dostupné na: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krajina> >
- [3] Informační centrum města Humpolec, *fotogalerie* [online]. Poslední aktualizace: 20. 3. 2010, [cit. 12. 12. 2009]. Dostupné na: <http://www.infohumpolec.cz/vismo/galerie3.asp?u=200040&id_org=200040&id_galerie=1196&id_fotopary=1296&p1=10945&p2=&p3=>>
- [4] Wikipedia, elektronická encyklopedie, *Česká hymna* [online]. Poslední aktualizace: 17. 3. 2010, [cit. 1. 4. 2010]. Dostupné na: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Česká_hymna >
- [5] novinky.cz, *Nynější povodně jsou třetí nejtragičtější v historii ČR* [online], Poslední aktualizace: neuvedeno, [cit. 10. 4. 2010]. Dostupné na: < <http://www.novinky.cz/domaci/172748-nynejsi-povodne-jsou-treti-nejtragictejsi-v-historii-cr.html> >
- [6] iKoktejl, internetová verze časopisu, *Libérie – nezapomenuté básnění* [online], Poslední aktualizace: 1. 9. 2008, [cit. 10. 4. 2010]. Dostupné na: < http://www.czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=854&catid=3:kultura&Itemid=4 >

9. Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník k vnímání místa Humpolec

Příloha č. 2: Dotazník k vnímání místa Skála

Příloha č. 3: Dotazník k vnímání místa Věž

Příloha č. 1 – Dotazník na vnímání místa Humpolec

Zakroužkujte vámi zvolenou odpověď, popřípadě doplňte:

1. Pohlaví: Muž / Žena
2. Věk
 - 0 – 15 let
 - 15 – 20 let
 - 21 – 30 let
 - 31 – 45 let
 - 46 – 60 let
 - 65 a více let
3. Ekonomická aktivita:
 - Žena v domácnosti
 - Nezaměstnaný/á
 - Student
 - Důchodce
 - Vydělečně činný
4. Dosažená úroveň vzdělání:
 - Nedosažené vzdělání (ještě jsem nevystudoval/a základní školu)
 - Základní
 - Středoškolské
 - Vyučen/a
 - Vysokoškolské
5. Jak dlouho bydlíte v Humpolci?
 - Méně než rok
 - 1 – 10 let
 - Více jak 10 let

6. Cítíte se v Humpolci doma?

Ano / Ne

7. Co vás napadne když slyšíte Humpolec?

.....

8. Co se Vám na Humpolci líbí?

.....

9. Co se Vám na Humpolci nelíbí?

.....

10. Ohodnoťte následující místa podle toho, jak často nimi procházíte. (3 – procházím jimi často, 2 – procházím jimi jednou týdně, 1 – procházím jimi minimálně)

místo	hodnocení
Škola (libovolná)	
Hospoda nebo klub (libovolná/ý)	
Park Stromovka	
Horní náměstí	
Fotbalový stadion	
Autobusové nádraží	
Jiné místo (doplňte):	

11. Pokud by jste měl/a zvolit místo, kde se uskuteční schůzka s Vašimi přáteli, o jaké místo by se jednalo?

- Památník Dr. Aleše Hrdličky
- Hospoda nebo klub
- Váš domov
- Jiné místo (napište jaké):

12. Pokud studujete střední nebo vysokou školu, chtěl/a by jste setrvat/vrátit se po jejím dokončení a zůstat zde v Humpolci?

Ano / Ne

A proč?

Kde by jste chtěl/a bydlet, kdyby jste byl/a nucen/a opustit svůj domov?

.....

Příloha č. 2 – Dotazník na vnímání místa Skála

Zakroužkujte vámi zvolenou odpověď, popřípadě doplňte:

13. Pohlaví: Muž / Žena

14. Věk

- 0 – 15 let
- 15 – 20 let
- 21 – 30 let
- 31 – 45 let
- 46 – 60 let
- 65 a více let

15. Ekonomická aktivita:

- Žena v domácnosti
- Nezaměstnaný/á
- Student
- Důchodce
- Vydělečně činný

16. Dosažená úroveň vzdělání:

- Nedosažené vzdělání (ještě jsem nevystudoval/a základní školu)
- Základní
- Středoškolské
- Vyučen/a
- Vysokoškolské

17. Jak dlouho bydlíte ve Skále?

- Méně než rok
- 1 – 10 let
- Více jak 10 let

18. Cítíte se ve Skále doma?

Ano / Ne

19. Co vás napadne když slyšíte Skála?

.....

20. Co se Vám na Skále líbí?

.....

21. Co se Vám na Skále nelíbí?

.....

22. Ohodnoťte následující místa podle toho, jak často nimi procházíte. (3 – procházím jimi často, 2 – procházím jimi jednou týdně, 1 – procházím jimi minimálně)

místo	hodnocení
Škola (v jiném místě)	
Hostinec u Čápa	
Kostel Nebevzetí Panny Marie	
Kulturní dům Skála	
Autocamp Kachlička	
Autobusová zastávka	
Jiné místo (doplňte):	

23. Pokud by jste měl/a zvolit místo, kde se skuteční schůzka s Vašimi přáteli, o jaké místo by se jednalo?

- Náves u komína
- Hospoda u Čápa
- Váš domov
- Jiné místo (napište jaké):

24. Pokud studujete střední nebo vysokou školu, chtěl/a by jste setrvat/vrátit se po jejím dokončení a zůstat zde ve Skále?

Ano / Ne

A proč?

.....

25. Kde by jste chtěl/a bydlet, kdyby jste byl/a nucen/a opustit svůj domov?

.....

Příloha č. 3 – Dotazník na vnímání místa Věž

Zakroužkujte vámi zvolenou odpověď, popřípadě doplňte:

26. Pohlaví: Muž / Žena

27. Věk

- 0 – 15 let
- 15 – 20 let
- 21 – 30 let
- 31 – 45 let
- 46 – 60 let
- 65 a více let

28. Ekonomická aktivita:

- Žena v domácnosti
- Nezaměstnaný/á
- Student
- Důchodce
- Výdělečně činný

29. Dosažená úroveň vzdělání:

- Nedosažené vzdělání (ještě jsem nevystudoval/a základní školu)
- Základní
- Středoškolské
- Vyučen/a
- Vysokoškolské

30. Jak dlouho bydlíte ve Věži?

- Méně než rok
- 1 – 10 let
- Více jak 10 let

31. Cítíte se ve Věži doma?

Ano / Ne

32. Co Vás napadne když slyšíte Věž?

.....

33. Co se Vám na Věži líbí?

.....

34. Co se Vám na Věži nelíbí?

.....

35. Ohodnoťte následující místa podle toho, jak často nimi procházíte. (3 – procházím jimi často, 2 – procházím jimi jednou týdně, 1 – procházím jimi minimálně)

místo	hodnocení
Zámecký park	
Hospoda (libovolná)	
Obchod Jednota	
Obecní úřad Věž	
Fotbalové hřiště	
Autobusová zastávka	
Jiné místo (doplňte):	

36. Pokud by jste měl/a zvolit místo, kde se uskuteční schůzka s Vašimi přáteli, o jaké místo by se jednalo?

- náves
- Hospoda (libovolná)
- Váš domov
- Jiné místo (napíšte jaké):

37. Pokud studujete střední nebo vysokou školu, chtěl/a by jste setrvat/vrátit se po jejím dokončení a zůstat zde ve Věži?

Ano / Ne

A proč?

38. Kde by jste chtěl/a bydlet, kdyby jste byl/a nucen/a opustit svůj domov?

.....